

RESÛL-Ü EKREM'İN ASHAB-I GÜZİN'İ
EĞİTİMİ ÖRNEKLİĞİNDE

İDEAL ÖĞRETMEN
İDEAL ÖĞRENCİ

RESÛL-Ü EKREM'İN ASHAB-I GÜZİN'İ EĞİTİMİ ÖRNEKLİĞİNDE

***İDEAL ÖĞRETMEN
İDEAL ÖĞRENCİ***

Dr. Ahmet ÖZDEMİR

**Tecdid Yayınları
İstanbul 2011**

ISBN : 978-975-01436-3-2

Kapak Tasarımı:

Eylül Reklam Ajansı

Tel : 0 216 399 45 37 - 399 86 80

Basım : Tecdid Yayınları No: 4

Baskı Yeri ve Yılı:

İstanbul 2011 2. Baskı

İletişim Adresi:

e-mail: tecdid@yahoo.com.tr

Tel : 0 505 7971587

Baskı: Akademi (0212) 493 24 67

Güven Sanayi Sitesi C Blok No: 230

Topkapı/İstanbul

Ahmet ÖZDEMİR

1976 yılında Kastamonu’da doğdu. 1993 yılında Kastamonu İmam Hatip Lisesinden, 1998 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde İslâm Hukuku bilim dalında “**Çağımızda İftâ Usûlü**” adlı yüksek lisans tezini hazırladı. Daha sonra Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde İslâm Hukuku bilim dalında “**İslâm Devletler Hukukunda Uluslararası Kamu Düzeninin Savaş Yoluyla Sağlanması**” adlı doktora tezini hazırladı. Halen Maltepe Anadolu İmam Hatip lisesinde Meslek Dersleri öğretmeni olarak görevine devam etmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Eserleri:

- 1-İslâm Hukukunda Uluslararası Kamu Düzeninin Sağlanması, Tecdid Yayınları, İstanbul 2007.
- 2-Hayra Ulaştıran İlkeler, Tecdid Yayınları, İstanbul 2008.
- 3-İdeal Öğretmen İdeal Öğrenci, Tecdid Yayınları, İstanbul 2009.
- 4-“Akitlerde İrade Beyanı”, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8 (2), 123-137, 2008.

İÇİNDEKİLER

İçindekiler	1
Kısaltmalar	2
Önsöz	3

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTİMİN İLKE, YÖNTEM VE DEĞERLERİ

A- Temel İlkeler	10
B- Ders Anlatım Yöntem ve Teknikleri	16
C- İnsanî İlişkilerde Uyulması Gereken Kurallar	21
D- Eğitimde Verimi Artırma Yöntemleri	23

İKİNCİ BÖLÜM

İDEAL ÖĞRETMEN

A-Öğretmende Olması Gereken Kişilik	
Değerleri ve Davranış Modelleri	32
B-Öğrencilere Yapılması Gereken Uyarı ve Hatırlatmalar	43
C-Öğretimde Kaliteyi Artırmak İçin Yapılması	
Gerekenler.....	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDEAL ÖĞRENCİ

A-İdeal Öğrencide Olması Gereken Nitelik ve Değerler	56
B-Öğrenmede Verimi Artırmak İçin Yapılması Gerekenler	60
Sonuç	64
Bibliyografya	65
Dizin	66

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
b	: İbn (oğul)
Bkz	: Bakınız
c.c.	: Celle celâlühü
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
Hız.	: Hazreti
h	: Hicrî
r.a.	: Radıyallahu anh
s.a.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
thk.	: Tahkik
trc.	:Tercüme
: Vefat tarihi	
v.dğr.	: ve diğçerleri

ÖNSÖZ

Allah'a verdiği nimetlerden dolayı hamdediyor; Resûl-ü Ekrem'e, O'nun âline ve ashabına salât ve selam ediyoruz.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve selem, İlâhi vahyi insanlara ulaştıran bir mübellîğ olmasının yanında, Medine site devletinin lideri, ordunun komutanı, hukukî davaların karar mercîi, ashabın eğiticisi ve öğreticisi idi. Her konuda olduğu gibi eğitim sahasında da Resûlullah (s.a.) bize, güzel bir örneklik bırakmıştır.

Bu çalışma, Hz. Peygamber'in insanları eğitirken hangi metot ve vasıtaları kullandığını, O'nun uyguladığı öğretim tekniklerini tespit etme; İslâm'ı doğru bir şekilde öğrenip dilden dile gönülden gönüle ulaştıran Ashab-ı Kiram'ın nasıl bir öğrenci olduğunu, öğrenirken neler dikkat etiklerini ortaya koyma amacıyla hazırlanmıştır.

Asr-ı saadetteki eğitimin niteliğinin araştırılması, çağlar boyu dünyayı etkisi altına alan İslâm medeniyetinin tohumlarının kısa bir zamanda nasıl atıldığı ve insanların eğitiminde başarılı olunmasının sırlarının neler olduğu konusunda önemli ipuçları verecektir.

Peygamberlerin irşat vazifesini devam ettiren öğretmenler, mesleklerinde Resûlullah'ı kendilerine örnek alırlarsa ideal bir eğitimci olabileceklerdir. Hz. Peygamber'den aldıkları bilgiyi en güzel şekilde muhafaza edip, hayatına tatbik eden sahabe neslinin davranışlarını ortaya koymak da ideal bir öğrencinin nasıl olması gerektiği hakkında önemli bilgiler sunacaktır.

İslâm, fertlerin niyetlerine büyük önem ve değer veren bir dindir. Hayatımızın tabii seyrinde yapmakta olduğumuz davranışlar bile güzel bir niyetle ibadete dönüşebilmektedir. Bir öğretmen, Peygamber Efendimizin ders anlatım metotlarını, ders verimini artırmak için aldığı tedbirleri bilir ve Allah'ın Resûlünü kendine rehber kabul etme düşüncesiyle yeri geldikçe bu metotları kullanırsa, bu davranışı onun ibadet sevabı kazanmasına vesile olur. Bu sebeple Resûlullah'ın eğitimci yönünün ortaya konulması, bize "İdeal bir öğretmen nasıl olunur?" sorusuna cevap vereceği gibi, öğretmenlerin meslekleri gereği yapmakta oldukları bir çok faaliyeti –Allah'ın Resûlüne ittibâ niyeti ile ibadete çevirmelerini sağlayacaktır.

Eğitim konularını içeren hadislerin tespiti için her bir hadis kitabının okunması, benzer hadislerle sıklıkla karşılaşılmamasına sebep olacağı için, Buhârî ve Müslim'in sahihlerinin, Nesâî, Ebû Dâvud, Tirmizî'nin sünenlerinin ve Mâlik'in Muvatta' adlı eserinin tekrar eden hadisleri çıkarılarak hazırlanmış olan "Teyssûr'l-vüsûl" adlı esere, Sünen-i İbn Mâce'deki hadisleri de ekleyerek, büyük bir ilmî vukûfiyetle ve açıklamalarla Türkçe'mize kazandıran Prof. Dr. İbrahim CANAN'ın "Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi"¹ isimli 18 cilt olarak basılan eserinden istifade edilmiştir.

Konu ile ilgili hadislerin seçimi yapılırken şerhlerde rivayetin zayıf olduğu beyan edilmişse, o rivayetin kullanılmamasına özen gösterilmiştir. İlk baskıdan farklı olarak ikinci baskı da mümkün mertebe konularla ilgili ayet-i kerimeler de sunulmuştur.

Konu çerçevesinde yer verilen hadisler genellikle metin olarak sunulmuş, ancak hadisin metni uzun olduğu zaman, hadisin muhtevasında yer alan esasa sadece mefhum olarak işaret edilmiştir.

Eser üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ayet ve hadisler ışıği altında genel olarak eğitim ilkeleri, öğretim metotları, eğitim sürecinde öğretmene ve öğrenciye düşen ortak görev ve sorumluluklar ele alınmıştır. İkinci bölümde, ideal bir öğretilerde bulunması gereken nitelikler ve eğitimde kaliteyi artırabilmek için alınması gereken tedbirler ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde ise ideal bir öğrenciden beklenen davranışlar ve öğrenmede verimi artırma yolları üzerinde durulmuştur.

Yaptığımız bu mütevazı çalışma, Hz. Peygamber'in eğitimci kişiliğinin ancak bizim tespit edebildiklerimizi yansıtmaktadır. Bu sahada yapılacak yeni araştırmalara ihtiyaç olduğu bir gerçektir. Özellikle eğitim bilimleri terminolojisi kullanılarak, çağdaş eğitim akımları ve metotları ile asr-ı saadeteki eğitimi karşılaştırmaya dayanan çalışmaların eğitim camiasına ışık tutacağı kanaatindeyiz.

Gayret bizden, başarıya ulaştırmak Allah'tandır.

İçerenköy 2011

¹ İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTİMİN İLKE, YÖNTEM VE DEĞERLERİ

A- TEMEL İLKELER

B- DERS ANLATIM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

C- İNSANİ İLİŞKİLERDE UYULMASI GEREKEN KURALLAR

D- EĞİTİMDE VERİMİ ARTIRMA YÖNTEMLERİ

A- TEMEL İLKELER

Âlimlere ve öğrencilere değer vermek, bilgi sahibi olmadan konuşmamak, hatada ısrar etmemek, yalandan, adaletsizlikten uzak durmak, kolaylık ilkesine riayet etmek ve küçüklere sevgi ile, büyüklere saygı ile muamelede bulunmak eğitim alanındaki başlıca temel ilke ve değerlerdir. Resûlullah(s.a.)’ın söz ve uygulamalarından hareketle tespit ettiğimiz bu ilkeleri şu şekilde açıklayabiliriz:

1- Âlimler yeryüzünde en fazla değer verilmesi gereken kişilerdir.

“...Kulları içinden ancak âlimler Allah’tan (gereğince) korkarlar. Şüphesiz Allah azîzdür, çok bağışlayıcıdır.”²

Ayet-i Kerime’de geçen *Haşyet* kavramı sadece bir cezadan korkma manasında olmayıp; yüceltme, saygı duyma ve hayran olma gibi duygulardan kaynaklanan ve O Yüceler yücesinin rızasına muhalif bir iş yapmaktan çekinmeyi ifade eden bir korkudur. Bir kulun Allah’ın sıfatlarına dair bilgisi ne kadar çoksa o derece Allah’a saygısı fazla olacaktır. Allah’ın büyüklüğü karşısında kendi acziyetinin farkında olup, O’nun razı olmadığı eylemleri yapmaktan korkan kişi de yeryüzünde en fazla değer vermeye lâyık olacaktır.

*Ebû Ümâme (r.a.) anlatıyor: Resûlullah’a âbid (çokça ibadet eden) ile âlim iki kişiden bahsedilmişti. Aleyhissalâtu vesselam şöyle buyurdu: “Âlimin âbide üstünlüğü, benim sizin en alt seviyede olanınıza üstünlüğüm gibidir. Muhakkak Allah Teâla, O’nun melekleri, yuvasındaki karınca ve balıklara varıncaya kadar yer ve gök ehli insanlara hayrı öğretilene salât ederler (dua ederler, hayır talebinde bulunurlar.)”³

*Ebû’d-Derda (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “...Âlimin âbide üstünlüğü dolunaylı gecede ayın diğer yıldızlara üs-

² Fâtır Sûresi, 35/28.

³ Tirmizî, İlim, 19.

tünlüğü gibidir. Şüphesiz âlimler peygamberlerin vârisleridirler. Peygamberler, dinar veya dirhem değil ilim miras bırakırlar. Kim bu mirası elde ederse bol bir nasip elde etmiştir.”⁴

*Osman (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) “Sizin en hayırlınız Kur’an öğrenen ve öğretendir.” buyurdu.⁵

*İbn Mesud (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “İki kişi dışında hiç kimseye haset (gıpta) edilmez. Bunlardan birincisi, Allah’ın kendisine verdiği malı hak yolda harcayan kimse; diğeri ise Allah’ın kendisine hikmet verdiği, bununla hükmedip bunu (başkalarına) öğreten kimsedir.”⁶

2- Yeterli bilgi sahibi olunmayan konularda fikir beyan etmek, kişinin hem kendisine, hem de çevresindekilere zarar verir.

“Ey İman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz.”⁷

“Hakkında (yeterli) bilgin olmayan bir şeyin ardından gitme. Çünkü kulak, göz, gönül, bunların hepsi bundan sorumludur.”⁸

*Hz. Peygamber(s.a.), yetki ve sorumluluk gerektiren makamları işgal eden cahillerin, ilmî verilere dayanmaksızın verecekleri fetvalarla hem kendilerini, hem de başkalarını dalâlete düşüreceklerini haber vermiştir.⁹

3-Savunulan görüşün yanlışlığı ortaya çıkınca hatada ısrar etmeyip, doğru olana yönelmek gerekir.

*Şeybe İbn Osman (r.a.) anlatıyor: Hz. Ömer(r.a.) Kâbe’ye girdi

⁴ Ebû Dâvud, İlim 1; Tirmizî, İlim 19; İbn Mâce, Mukaddime 17.

⁵ Buhârî, Fedâilu’l-Kur’an, 21; Tirmizî, Fedâilu’l-Kur’an, 15.

⁶ Buhârî, İlim, 15; Müslim, Salâtu’l-musafirîn, 47.

⁷ Hucurât Suresi, 49/ 6.

⁸ İsrâ Suresi, 17/ 36.

⁹ Bkz. Buhârî, İlim 34; Müslim, İlim 5.

ve orada bulunan malları gördü. “Kâbe’nin malını taksim etmeden çıkamayacağım.” dedi. Ben “Sen bunu yapamazsın.” dedim. O: “Hayır yapacağım.” dedi. Ben (bir kez daha) “Bunu yapamazsın.” dedim. O: “Niye?” diye sordu. Dedim ki: “Onlar mala ve mülke senden daha çok ihtiyaç içinde iken Resûlullah (s.a.) ve Ebû Bekir (r.a.) de o malların yerini gördüler, ama Kâbe’den çıkarmadılar.” Bunun üzerine kalktı ve çıkıp gitti.¹⁰

İnsanlar küçük düşmek kaygısıyla yaptıklarının yanlışlığı ortada olsa bile kolay kolay bunu kabullenmek istememektedirler. Bu da hata üstüne hataya sebep olmaktadır. Bir hükmün yanlışlığının tespit edilmesi durumunda doğruya yönelmek alçalma değil, başlı başına bir erdemdir.

4- Eğitimde, basit ve küçük görülen hususlar bile olsa asla yalana başvurulmamalıdır.

* Abdullah b. Amir (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) bizim evde otururken annem beni çağırdı. “Gel bak sana ne vereceğim.” dedi. Resûlullah (s.a.) anneme: “Çocuğa ne vermek istemiştin?” diye sordu. “Hurma vermek istemiştim.” dedi. Resûlullah (s.a.): “Dikkat et! Eğer ona bir şey vermeyecek olursan, yalan söyleme (günahı) sana yazılır.” buyurdu.¹¹

*Dürüst ve doğru sözlü olması ile genç yaşından itibaren “Emin”¹² kişi olarak tanınan Hz. Peygamber (s.a.) şaka için bile olsa asla yalan söylemezdi.¹³

* Aleyhissalâtu vesselem, ümmetini yalan söylememe konusunda uyarmış, yalanın suça, suçun da cehenneme götürceğini, yalancıların Allah katında “kezzâb” diye yazılacağını haber vermiştir.¹⁴

¹⁰ Ebû Dâvud, Menâsik, 96.

¹¹ Ebû Dâvud, Edeph 88.

¹² Bkz. Buhârî, Meğâzî, 58, 4094.

¹³ Bkz. Tirmizî, Birr, 57.

¹⁴ Ebû Dâvud, Edeph, 88, 4991.

5- Herkesin bilfiil yapması gereken iş ve görevlerde kolaylık ilkesi benimsenmelidir.

“Allah, hiç kimseye gücünün üzerinde bir sorumluluk yüklemeyiz.”¹⁵

*Aişe (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) iki iş arasında serbest bırakılınca -günah olmadığı müddetçe- mutlaka en kolayını tercih ederdi. Şayet günah ise insanların en fazla ondan uzaklaşanı olurdu.¹⁶

*Enes (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin.”¹⁷

*Hz.Peygamber(s.a.), ümmetin zorlukla karşılaşmasını istemediği için her namaz öncesinde misvak kullanılmasını emretmemiş, sadece tavsiye etmekle yetinmiştir.¹⁸

İnsanlar kabiliyet ve güçleri bakımından eşit seviyede değildir. Toplumun genelini bağlayıcı nitelikteki kurallar, sıkıntı ve zorluklara neden olmadan uygulanabilir nitelikte olmalıdır. Bununla birlikte, yapılan faaliyetin işlevsiz hale gelmesine, değer ve önemini kaybetmesine neden olan bir kolaylık da arzu edilmemektedir.

Kurallar, işin önemini koruyacak kadar ciddi; ama ortalama seviyedeki herkesin yapabileceği kadar kolay nitelikte olmalıdır.

6-Okulda Kurallar Adalet ve Hakkaniyet İlkesine Göre Belirlenmelidir.

“Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder...”¹⁹

*Hz. Peygamber (s.a.) her zaman adaletli davranmış, müslümanların da buna titizlikle uymalarını istemiştir. Hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah'ın kendi gölgesinde gölgelendireceği

¹⁵ Bakara Suresi, 2/286.

¹⁶ Buhârî, Edep, 80; Mâlik, Muvatta', Güzel Ahlâk, 2.

¹⁷ Buhârî, İlim, 11.

¹⁸ Bkz. İbn Mâce, Taharet, 7.

¹⁹ Nisâ Suresi, 4/58.

yedi gurup insanlardan bir gurubunun adaletli yöneticiler olduğunu haber vermiştir.²⁰

*Hz. Peygamber (s.a.), bir kimsenin kendisi oturması için bir başkasını zorla yerinden kaldırmasını uygun görmemiştir.²¹ Bu terbiyeyi alan sahabe, Peygamber Efendimizin sohbetine katılmak istediğinde önce gelmişse öne oturur, sonradan gelmiş ise halkanın sonuna otururdu.²²

Öğretmen, öğrenciler arasında daima eşit davranan, zengin- fakir ayırımı yapmayan bir karakter yapısına sahip olmalıdır. Sınıf düzeni yapılırken geliri çok olanlar, dost-arkadaş çocuğu olanlar gibi kriterler değil; pedagojik bakımından uygun olan bir oturma planı yapılmalıdır hakkaniyetin bir gereğidir.

Öğretmen öğrencilere karşı tavır ve davranışlarda, onları tenkidte yönlendirmede ve ders başarılarını değerlendirmede adil olmalıdır. Öğrenciler adil öğretmenlerin kararlarına itiraz etmezler. Ders içi ve ders dışı yapılan bütün itirazlar adaletsiz öğretmenleredir. Adaletsiz uygulamalar, okulda disiplinin temin edilmesini de olumsuz etkilemektedir.²³

7- İlim öğrenen ve öğretenlere sevgi beslemek manevi mükâfata vesile olur.

*Ebû Zer (r.a.) anlatıyor: “Ey Allah’ın Resûlü! İnsan bir topluluğu sever ancak onların yaptıklarını kendisi yapmaya gücü yetmezse (durumu nedir?) dedim. “Ey Ebû Zer! Sen sevdiğinle berabersin.” buyurdu.²⁴

Hayatın her aşamasında ilim ile bir şekilde meşgul olmak mümkündür. Ancak örgün bir eğitim kurumuna devam etmenin belli kuralları vardır. Bir kişinin -kendisi eğitim kurumlarının dışında kalmış olsa

²⁰ Bkz. Buharî, Kitabu'l- Cemaat ve'l-İmamet, 1, 234.

²¹ Bkz. Müslim, Selam, 11.

²² Bkz. Ebû Dâvud, Edep, 16; Tirmizî, İsti'zan, 29.

²³ Faruk Bayraktar, *İslâm Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münâsebetleri*, s. 152-153.

²⁴ Dârimî, Rikak, 71, 2787.

bile- eğitim müesseselerindekilerin çaba ve gayretlerine Allah Teâlâ'nın takdir edeceği sevaptan hisse alabilmesi mümkündür. Bunun için yapması gereken, ilim öğrenen ve öğretenlere sevgi ve muhabbet beslemektir. Kişi, hayırlı faaliyetler yapanlara karşı içinde beslediği sevgiden dolayı manevî mükâfattan nasiplenecektir.

8-Küçüklere merhamet, büyüklere saygı temel prensiplerdendir.

*Amr b. Şuayb'ın dedesi anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Küçüklere merhamet etmeyen, büyüklere saygı göstermeyen bizden değildir.”²⁵

*Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Resûl-i Ekrem'in torunu Hz. Hasan'ı öptüğünü gören Akra b. Hâbis: “Benim on çocuğum var, bunlardan hiçbirini öpmüş değilim” deyince Resulullah (s.a.): “Merhamet etmeyen merhamet edilmez” buyurdu.²⁶

İslâm medeniyetinin insanlar arası ilişkilerde öngördüğü temel değerlerden birisi de büyüklerin; küçüklere, acizlere, kimsesizlere, güçsüzlere kısaca kendi hakkını kendisi alabilmekten mahrum olanlara karşı merhametle davranmaları ve küçüklerin de büyüklere karşı hürmetli, edepli ve saygılı olmalarıdır.

İnsanı iyilik yapmaya sevk eden merhamet duygusu, adaletin kaynağı olmakla birlikte, onu da içine alacak kadar geniştir. Birisine lâıyk olduğunu vermek adalet, daha fazlasını vermek ise merhamettir. Merhamet insanı manen arındıran ve Allah'a yaklaştıran ilâhî bir lütuftur.²⁷

²⁵ Tirmizî, Birr, 15.

²⁶ Müslim, Fedâil, 15, 610.

²⁷ Yaşar Kandemir, *Örneklerle İslâm Ahlâkı*, s. 160.

B-DERS ANLATIM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Bilginin sunulmasında soru-cevap, drama-gösteri, yazdırma, teşbih, müşahhas örnekleri sunma gibi yöntemlere başvurmak, çizim ve şekillerden istifade etmek, muhatapların seviyesinde ders anlatmak, el-kol ve mimikleri kullanmak Hz. Peygamber'in (s.a.) eğitimde başvurduğu yöntem ve tekniklerin başında gelmektedir:

1- Öğrencilerin anlayabilecekleri seviyede ders anlatılması esastır.

*Hz. Ali (r.a.) demiştir ki: “ İnsanlara anlayacakları şeyleri anlatın...”²⁸

*İbn Mes'ud (r.a.) demiştir ki: “Sen bir topluluğa akıllarının almayacağı bir şey söylersen, bu aralarından bazıları için fitne olur.”²⁹

Hz. Musa, Hz. Hızır'ın sahip olduğu bilgilerden istifade etmek istediğinde Hızır, bunun mümkün olamayacağını beyan sadedinde iç yüzünü kavrayamayacağını bir bilgiye sabredemezsin, kavrayamadığın olayı da benimseyemezsin şeklinde cevap vermiştir. Kehf Suresi 71-82. ayetlerinde beyan edildiği üzere sonunda Hz. Musa bu gerçeği kabul etme durumunda kalmıştır.

2-Yazarak çalışmak bilginin hafızada tutulmasına yardımcı olur.

*Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: “Ensardan bir zat Resûlullah'a (hafızasını) şikayet ederek dedi ki: Ey Allah'ın Resûlü! Ben senden hadis işitiyorum, çok hoşuma gidiyor fakat hafızamda tutamıyorum. Resûlullah (s.a): “Sağ elini yardıma çağır.” diye buyurdu ve eliyle yazma işareti yaptı.”³⁰

Yazılmayan bilgi ne kadar iyi anlaşılırsa anlaşılırsın zamanla unutulması riski taşır. İlim av, yazmak onu bağlamaktır. Bilginin daha son-

²⁸ Buhârî, İlim, 49.

²⁹ Müslim, Mukaddime 3.

³⁰ Tirmizî, İlim 12.

raki nesillere aktarılması ve daha çok kişinin o bilgidan yararlanmasını sağlamanın en iyi yolu bilginin yazıya geçirilmesidir. Bu itibarla öğrenci, elde ettiğı bilgiyi yazmayı ihmal etmemelidir.³¹

3- Eğitim-Öğretimde soru-cevap metodunu kullanmak

Kur'an-ı Kerim'de soru-cevap metodunun var olduğunu görüyoruz. Ayet-i Kerimelerde “senden soruyorlar”, “senden fetva istiyorlar” gibi ifadelerin geçtiğı yerlerde Hz. Peygamber'e sorulup da Kur'an tarafından cevaplandırılan hususlar bulunmaktadır. “Ey Muhammed! Sana hürmet edilen ayı ve ondaki savaşı sorarlar, de ki: O ayda savaşmak büyük suçtur” (Bakara, 2/217), “Ey Muhammed! Sana kendilerine neyin helal kılındığını sorarlar, deki: Size temiz olanlar helal kılındı.” (Mâide Suresi, 5/4) ayetleri bu özelliktedir.

*Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: **“Gıybetin ne olduğunu biliyor musunuz?”** “Allah ve Resûlü daha iyi bilir.” dediler. Bunun üzerine “Sizden birinizin kardeşini hoşlanmayacağı bir şeyle anmasıdır.” buyurdu. Bir kişi dedi ki: “Söylediğim şey kardeşimde bulunursa (da gıybet olur mu?) dedi. Resûlullah (s.a.): “Eğer söylediğin şey onda varsa gıybet yapmış olursun. Eğer yoksa ona iftira atmış olursun.”³²

*İbnu Mes'ud anlatıyor: Resûlullah (s.a.) **“Aranızda kimi pehlivan olarak kabul edersiniz?”** diye sordu. “Erkeklerin (sırtını) yere vuramadığı kimseyi” diye cevap verdiler. Resûlullah(s.a.): “Hayır, Gerçek pehlivan öfkelenendiğinde nefsine hâkim olabilen kimsedir.” buyurdu.³³

*Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) sordu: **“Size göre kimler şehittir?”** “Ey Allah'ın Resûlü! Allah yolunda öldürülenler şehittir.” dediler. “O zaman, ümmetimin şehitleri azdır.” buyurdu. “Peki, Ey Allah'ın Resûlü! Şehitler kimlerdir?” diye sordular. Buyurdu ki: “Al-

³¹ Bayraktar, *İslâm Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münâsebetleri*, s.329.

³² Müslim, *Birr ve's-sıla*, 20; Tirmizî, *Birr ve's-sıla*, 23; Ebû Dâvud, *Edep* 40.

³³ Müslim, *Birr ve's-sıla*, 30; Ebû Dâvud, *Edep*, 3.

lah'ın yolunda öldürülen şehittir. Allah yolunda ölen şehittir. Vebadan ölen şehittir. Karın hastalığından dolayı ölen şehittir. Boğularak ölen şehittir.”³⁴

Dersin niteliğine uygun anlatım yöntemine başvurulmalıdır. Bir derste tek bir metot yerine farklı metotların kullanılması pedagojik bakımdan daha uygundur. Derslerde sıklıkla başvurulması gereken metotların başında soru-cevap metodu gelmektedir. Çünkü soru-cevap ile öğrencinin dersi takip etmesi, dikkatini anlatılana yöneltmesi kolaylıkla sağlanabilmektedir.

4- Konu Anlatımında benzetme (teşbih) yöntemine başvurmak

Ayet-i Kerimelerde teşbih metoduna sıklıkla yer verildiğini görmekteyiz. Mesela Allah'ın ayetlerini yalanlayanlar üstüne varsan da dilini çıkarıp soluyan, bıraksan da dilini çıkarıp soluyan bir köpeğe benzetilmiş (Araf Suresi, 7/176); malını gösteriş için harcaıyıp yaptığı iyiliği başa kakan ve bu sebeple sevaptan mahrum kalanların durumu, üzerinde biraz toprak bulunan kayalığa *atılan tohuma* benzetilmiştir ki, ansızın yağan bir yağmur, *tohumu filizlendireceği yerde, kaya üzerindeki toprağı silip süpürerek* onu çıplak bir taş hâlinde çevirmiştir. (Bakara Suresi, 2/264.)

* Ebû Musa (r.a.) anlatıyor: Resûlullah(s.a.) buyurdu ki: “Benim ve Allah Teâlâ'nın benimle göndermiş olduğu şeyin misali şu adamın misali gibidir: Adam halkına gelir ve “Ben gözlerimle düşman ordusunu gördüm, apaçık uyarıyorum ki kurtuluşa eresiniz.” der. Halkından bir kısmı tavsiyeye uyup geceleyin panik yapmadan oradan uzaklaşır. Bir kısmı da bunu yalanlar ve yerinden ayrılmaz. Sabahleyin düşman ordusu yerinde kalanları yakalar ve yok eder. İşte bu misal (benzetme), bana itaat edip getirdiklerime uyanlarla, bana isyan edip Cenab-ı Hak'tan getirdiklerimi yalanlayanların durumunu gösterir.”³⁵

³⁴ Müslim, İmâre, 51.

³⁵ Buhârî, İ'tisam, 2; Müslim, Fedâil, 6.

*Ebû Musa (r.a.) anlatıyor: Resûlullah(s.a.) buyurdu ki: “İyi arkadaşla kötü arkadaşın misâli, misk taşıyanla demirci körüğü çeken kimse gibidir. Misk sahibi ya sana kokusundan verir veya sen ondan satın alırsın. Körük çekene gelince ya elbiseni yakar ya da sen onun pis kokusunu alırsın.”³⁶

*Hz. Peygamber (s.a.), abdest alıp namaz kılan kişinin temiz ve pak halini, kapısının önünden geçen nehirde her gün beş kez yıkanan insana benzeterek³⁷ etkili bir anlatım örneği sunmuştur.

Teşbih ve mukayese yoluyla eğitimde insan, iyi ile kötü, güzel ile çirkin arasında kolayca ayırım yapma ve her birini bütün özellikleri ile tanıma imkânını elde eder.³⁸

5- Konu anlatılırken el, kol ve mimikleri kullanmak

*Sehl b. Sa’d (r.a.) anlatıyor: Resûlullah(s.a.) “Ben ve kıyamet şu iki yakın şey gibi gönderildim.” buyurdu ve **şehadet parmağıyla orta parmağını yan yana gösterdi.**

*Sehl (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) “Ben ve yetime bakan kimse cennette şöyleyiz.” buyurdu. **Orta parmağı ile işaret parmağını gösterip**, aralarını açıp kapayarak işaret etti.³⁹

*Hz. Peygamber (s.a.) secdenin nasıl yapılacağını beyan ederken burnun da secde organlara dahil olduğunu **eliyle işaret ederek** bildirmiştir.⁴⁰

6- Çizim yaparak ders anlatmak

*İbn Mes’ud (r.a.) anlatıyor: Resûlullah(s.a.) bir gün yere **kare şeklinde bir şekil çizdi.** Sonra, bunun ortasına bir hat çekti. Onun dışına da bir hat çizdi. Sonra bu hattın ortasından itibaren bu ortadaki

³⁶ Buhârî, Zebâih ve’s-sayd, 31, 5214.

³⁷ Bkz. Buhârî, Mevâkıtı’s-salât, 5; Müslim, Mesâcid, 52.

³⁸ Kandemir, *Örneklerle İslâm Ahlâkı*, s. 388.

³⁹ Buhârî, Talak, 23.

⁴⁰ Bkz. Buhârî, Sıfatu’s-salât, 50; Müslim, Salât, 44; Nesâî, Sıfatu’s-salât, 44.

hatta istinat eden bir kısım küçük çizgiler çizdi. Bu şekilleri şöyle açıldı: “Şu çizgi insandır. Kare şeklindeki çizgi de onu saran eceldir. Dışarı uzanan çizgi emeli, arzusudur. Şu küçük çizgilerde musibetlerdir. Bu bir musibet çizgisi yolunu şaşıracak insana değmese bile, bir diğeri değer. Bu da değmezse ecel çizgisi değer.”⁴¹

Konunun çizim yapılarak anlatılması, bilginin hızlı ve zihinde kalıcı bir şekilde öğrenilmesini sağlamaktadır. Bazen sayfalar sürececek bir konuyu, bir şekil ile anlatabilmek mümkün olabilmektedir. Öğrenilenlerin zihinde sistematik bir şekilde depolanması ve yeri geldiğinde kullanılabilmesi bakımından da şekil ve çizimlerle ders anlatmak faydalıdır.

7- Konu anlatımında drama ve gösteri metodunu kullanmak

*Büreyde (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) **elindeki iki çakıl(dan birini yakına, diğeri uzağa) atarak** “Şu ve şu neyi ifade etmektedir biliyor musunuz?” buyurdu. Oradakiler “Allah ve Resûlü daha iyi bilir.” dediler. “Uzağa düşen emeldir. Yakına düşen ise eceldir.” buyurdu.⁴²

8- Müşahhas bir örnekten yola çıkılarak anlatım yapmak etkili ve kalıcı olacaktır.

Kur’an-ı Kerim’de, geçmiş ümmetlerin kendilerine tebliğ edilen **İlâhî** buyruklara karşı tutumları ve bunun sonuçları beyan edilerek örnekleme yoluyla bizlere etkili bir uyarı yapılmaktadır.

*Ömer (r.a.) anlatıyor: Resûlullah(s.a.)’e esirler getirilmişti. Göğüslerinde süt dolu olan bir kadın (sağa-sola) koşturuyor ve esirler arasında bir çocuk bulduğu zaman tutup kucaklıyor ve emziriyordu. (Bu manzara karşısında) Resûlullah(s.a.) : “Sizce bu kadın çocuğunu ateşe atar mı?” diye sordu. Biz “Hayır” diye cevap verince şöyle buyurdu: **“Allah’ın kullarına olan rahmeti, bu kadının çocuğuna olan rahmetinden daha fazladır.”**⁴³

⁴¹ Buhârî, Rikak, 4; Tirmizî, Kıyamet 22.

⁴² Tirmizî, Emsal, 7.

⁴³ Buhârî, Edep, 18.

C- İNSANÎ İLİŞKİLERDE UYULMASI GEREKEN KURALLAR

İslâm, mensuplarından insanlarla ilişkilerde güler yüzlü ve güzel sözlü olmayı, çevresindekilere sevgi ile yaklaşım onlar hakkında hüsn-nüzan beslemeyi, adabımuâşeret kurallarına riayet etmeyi talep etmektedir. Resûlullah (s.a.) ashabı eğitirken bu kuralları uygulamış ve onların da bu şekilde davranmalarını talep etmiştir. Bu kurallar:

1-İnsanlarla iletişimde güler yüzlü olunmalı, güzel sözle mukabelede bulunulmalıdır.

*Hz. Peygamber (s.a.) güler yüzlü olmayı iyilik ve hayırlı bir iş olarak vasıflandırmıştır.⁴⁴ Güzel sözün de kişiyi cehennemden uzaklaştıracığını haber vermiştir.⁴⁵

Gülmek ve tebessüm etmek insana has bir davranıştır. Güler yüzlü insanlar her zaman hürmet görür. Asık suratlı insanlar ise hiçbir kimse tarafından sevilmez ve genellikle de toplumdan dışlanırlar. Abdullah b. Hâris'in "Resûlullah'tan daha çok tebessüm eden bir kimseyi görmedim" şeklindeki rivayetinden Hz.Peygamber'in bu husustaki hassasiyetini tespit etmemiz mümkündür.⁴⁶

2- Eğitim sürecinde idareci, öğretmen, veli ve öğrenci birbirlerine karşı hüsnüniyet besleyip, gıyabında dua etmelidir.

*Ebû'd-Derdâ (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: "Kardeşinin **gıyabında (haberi olmaksızın) dua eden** hiçbir mü'min kul yoktur ki melek de ona "Bir misli de sana olsun." demesin."⁴⁷

⁴⁴ Bkz. Müslim, Birr, 43.

⁴⁵ Bkz. Buhârî, Rikak, 49; Müslim, Zekat 21.

⁴⁶ İbrahim Bayraktar, *Hz. Peygamber'in Şemâilî*, s. 130.

⁴⁷ Müslim, Zikr, 23.

Bir kişinin arkasından dua etmek, o kişiyi herhangi bir menfaat beklentisi olmaksızın sevdiğini ve ona gerçek manada değer verdiğini gösterir. Bu olgunluğu gösteren kişi, yukarıda zikrettiğimiz hadis-i şerifteki müjdeye ulaşacağı için öncelikle kendisi kazançlı olacaktır.

Gelişim basamakları çıkılırken kendinden öndekini aşağı çeken değil, onu daha da ileriye itmeye çalışan fertlerden oluşan topluluklar, başarılı neticelere ulaşabileceklerdir.

3-Öğretmen ile öğrenci karşılaştığında sevginin artmasına vesile olan selamlaşmayı ihmal etmemelidir.

Verilen bir selamın alınmasının gerekliliği Nisâ Suresinin 86. ayetinde şu şekilde beyan edilmektedir: “Bir selam ile selamlandığınız zaman siz de ondan daha güzeli ile selamlayın yahut aynı ile karşılık verin. Şüphesiz Allah her şeyin hesabını tutmaktadır.”

*Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “...Yaptığınız takdirde birbirinize muhabbet duyacağınız bir şey size haber vereyim mi? Aranızda **selamı yayın!**”⁴⁸

*Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Sizden biri bir meclise geldiğinde selam versin. Kalkmak isteyince de selam versin. Birinci selam, (çıkarken verilen) diğer selamdan daha üstün değildir.”⁴⁹

Eğitim camiasında başarılı sonuçlar elde edebilmek için idareci, öğretmen, öğrenci ve veli birbirlerine sevgi ve saygı beslemelidir. Selamlaşmanın sevgiyi artıran fonksiyonu unutulmamalıdır.

Kişiler arasında iletişimde olumlu etkiler bırakan bir diğer davranış da, bir kişinin karşısındaki hakkında taşıdığı olumlu düşünceleri, ona karşı içinde olan takdir duygusunu ve sevgisini⁵⁰ -herhangi bir menfaat beklentisi olmaksızın- gönülden gelerek açıklamasıdır.

⁴⁸ Tirmizî, İman, 24; Ebû Dâvud, Edep, 143.

⁴⁹ Ebû Dâvud, Edep, 151.

⁵⁰ Bkz. Tirmizî, Zühd, 53.

4- Öğrenciye sınıfa giriş usul ve adabı öğretilmelidir.

*Kelede b. Hanbel (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) Mekke'nin yukarısında iken, izin istemeden ve selam vermeden yanına girdim. Resûlullah (s.a.): "Dön, esselâmu aleyküm, girebilir miyim? de!" buyurdu.⁵¹

Öğretmen sadece bilgi aktaran kişi değildir. O, aynı zamanda öğrencilerinin davranışlarını gözlemleyip eksikliklerini gidermeye ve yanlışlarını düzeltmeye çalışan kişidir. Öğretim ile eğitim beraber yapıldığında ancak istenilen başarı elde edilebilecektir.

Eğitim ortamındaki düzen ve tertip, eğitimin kalitesini artıracak için ihmal edilmeksizin titizlikle takip edilmelidir. Okulda, eğitim usul ve adabına aykırı davranışlara müsaade edilmemelidir.

D-EĞİTİMDE VERİMİ ARTIRMA YÖNTEMLERİ

Eğitimin kalitesini artırabilmek için öncelikle öğrencinin derse ilgisini çekmek gerekmektedir. Bunu sağlayabilmek için, ilmin öneme vurgu yapmak, motivasyonu engelleyen durumları ortadan kaldırmak, ödül vaat etmek, ilgi çekici soru ile cümleye başlamak, ölçülü bir şekilde mizah ve eğlenceye zaman ayırmak, hediyeleşmek, öğrenilen bilgilerin başkalarına öğretilmesini sağlamak alınabilecek başlıca tedbirlerdir. Hadis-i Şerifler incelendiğinde Asr-ı saadette eğitimde verimi artırmak için bu uygulamalara başvurulduğu görülmektedir:

1- Her zaman ilim öğrenmenin önemine vurgu yapılmalıdır.

*Ebû'd-Derda (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: "...Kim ilim öğrenmek için bir yola girerse, Allah onu cennet yollarından bir yola dahil etmiş demektir."⁵²

*Enes (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: "İlim talebi için yola çıkan kimse dönünceye kadar Allah yolundadır."⁵³

⁵¹ Tirmizî, İsti'zan, 18; Ebû Dâvud, Edep, 138.

⁵² Ebû Dâvud, İlim 1.

⁵³ Tirmizî, İlim 2.

*Muâviye (r.a.) demiştir ki Resûlullah'ın şöyle söylediğini işittim: “Allah kimin için hayır murat ederse onu dinde fakih (derin anlayış ve kavrayış sahibi) kılar.”⁵⁴

*Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Bir grup, Allah'ın evlerinden birinde toplanır, Kitabullah'ı okuyup aralarında müzakere ederse, mutlaka üzerlerine sekinet (huzur, gönül rahatlığı) iner ve onları rahmet çepeçevre kuşatır. Melekler de kanatlarıyla sarar. Allah, katında bulunanlar içinde onları anar.”⁵⁵

Hz. Peygamber (s.a.), burada zikredilen ve bu kapsamda olan diğer hadis-i şerifleri ile ashabın ilim öğrenmeye ilgilerinin ve gayretlerinin her zaman artarak devam etmesini sağlamıştır. Ashap da edindiği bu moral ve motivasyonla ilim uğurda büyük fedakarlıklar göstermiştir.

Bu hususta özet olarak şunu ifade edebiliriz. İlgisizlik bilgisizliğe sebep olacağı için derse ilgi ve alakayı her zaman canlı tutmak gerekir. Bunu sağlamanın en etkili yollardan birisi, bilginin önemine ve değerine ayrıca öğrencinin elde edeceği bilgilerle sonuç itibarıyla kazançlarının neler olacağına sık sık vurgu yapmaktır.

2-Eğitim sürecinde ölçülü olarak mizaha, şakaya ve eğlenceye de zaman ayrılmalıdır.

* Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Sahabe “Ey Allah'ın Resûlü! Sen bize (bazen) şaka yapıyorsun.” demişti. Resûlullah(s.a.) “Muhakkak ki (şakada bile olsa) ben sadece doğruyu söylerim.” buyurdu.⁵⁶

*Peygamber Efendimiz (s.a.), Hz. Aişe'nin türkü söyleyenleri dinlemesine, kılıç-kalkan oynayanları izlemesine izin vermiştir.⁵⁷

*Hz. Peygamber (s.a.), zaman zaman sabah namazından sonra

⁵⁴ Buhârî, İlim 13; Müslim, Zekat 34.

⁵⁵ Müslim, Zikir, 11; Tirmizî, Kıraat 12.

⁵⁶ Tirmizî, Birr ve's-sıla, 57.

⁵⁷ Bkz. Buhârî, İydeyn, 2; Nesâî, Salâtu'l-ıydeyn, 30.

güneş doğuncaya kadar, ashabın câhiliyye dönemine dair hatıralarından konuşup gülüşmelerini tebessümle izlerdi.⁵⁸

İnsanın duygu ve arzularından arındırılıp sanki bir makine gibi çalışması düşünülemez. İnsan tabiatında eğlence, mizah ve dinlenme insan zihninin daha verimli çalışmasında etkindir. Bu sebeple verimli ders ortamı sağlamak için eğlence ve mizaha zaman ayrılması faydalı olacaktır. Yeter ki zaman, mekan ve konu bakımından ölçülü ve sınırlı olsun. Başkalarını küçümseme, alay ve hakaret içermesin.

3- Eğitimde motivasyon için zaman zaman ödül vaat edilmelidir.

* Sevban (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) “Kim insanlardan hiçbir şey istememeyi bana garanti eder? Öyle ki ben de onun için **cenneti garanti edeyim.**” buyurdu. Sevban: “Ben” dedi. (O günden sonra) Hiç kimseden bir şey istemedi.⁵⁹

* Resûlullah (s.a.) Huneyn günü “Her kim bir düşman öldürür ve buna dair delili olursa, öldürdüğü kimsenin eşyası ve silahı onun-
dur” buyurdu.⁶⁰

4- Derse ilgi çekici bir soru veya cümle ile başlamak konunun dikkatli takip edilmesini sağlayacaktır.

Kur'an-ı Kerim'de bazı surelerin ilk ayetlerinde muhatapların dikkatini çekici sorular yer almaktadır. Allah Teâla, Tekâsür Suresinde “Kâria nedir?”, Kadir Suresinde “Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin?”, İnşirah Suresinde “Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?” Ğaşiye Suresinde “ Ğaşiyenin haberi sana geldi mi?” buyurmuş, böylelikle Kur'an'ı okuyan ve dinleyenlerin dikkatleri surenin devamında ifade edilecek hakikatlere daha fazla yoğunlaşmıştır.

⁵⁸ Bkz. Müslim, Fedâil, 17.

⁵⁹ Ebû Dâvud, Zekat 28.

⁶⁰ Buhârî, Ahkâm, 21, 6749.

* Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) oturmakta olan bir grup insanın yanında durdu ve “**Size en hayırlınızın ve en şerlinizin kimler olduğunu haber vereyim mi?**” buyurdu. Bunu üç kez tekrar etti. Oradakiler “Evet, haber veriniz.” dediler. Bunun üzerine “Hayırlınız, kendisinden hayır umulan ve şerrinden emin olunan kimsedir. Şerliniz ise kendisinden hayır umulmayan ve şerrinden de emin olunmayan kimsedir.” buyurdu.⁶¹

*Peygamber Efendimiz (s.a.), “**Size cennet ehlini haber vereyim mi?**” diyerek cümleye başlamış ve cennetlik kişilerde bulunan vasıfları saymış; “**Size cehennem ehlini haber vereyim mi?**” diye sorarak başladığı konuşmasında cehennemliklerin vasıflarını haber vermiştir.⁶²

5-Ders anlatılırken özellikle vurgulanmak istenen husus birkaç kez tekrarlanmalıdır.

*Ebû Bekre (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.), “Size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi?” diye sordu ve bunu **üç defa tekrar etti**. Biz “Evet” dedik. Bunun üzerine “Allah’a şirk koşmak, anne-babaya karşı gelmek, cana kıymak” buyurdu. Yaslanmış iken oturdu ve “Dikkat edin! Yalan söz ve yalan şahitliktir.” buyurdu. Bunu o kadar tekrar etti ki “Keşke artık sussa” diye içimizden geçirdik.⁶³

*Enes (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) insanlar iyice kavrasın diye sözünü **üç kez tekrar ederdi**.⁶⁴

Özellikle vurgulanmak istenen hususlarda veya dinleyenlerin seviyesinin yetersiz olması halinde, kelimenin veya cümlenin tekrar edilmesi faydalı olacaktır. Bununla birlikte tekrarlar, fayda mülahazası ile ve gerekli yerlerde yapılmalıdır. Her cümlenin içinde tekrar yapılması konuşmanın akıcılığını bozacaktır. Bu da tekrarın etki gücünü azaltır ve muhatapların ilgilerinin azalmasına yol açar.

⁶¹ Tirmizî, Fiten 76.

⁶² Bkz. Buhârî, Tefsir 392.

⁶³ Buhârî, İsti'zan 35; Müslim, İman 40.

⁶⁴ Tirmizî, Menâkıb 9.

6-Karşılıklı sevgiyi artıracak için hediyeleşmeye eğitim sürecinde yer verilmelidir.

*Aîşe (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) hediye kabul eder ve ona karşılıkta bulunurdu.⁶⁵

*Hz. Peygamber (s.a.) verilen hediye maddî değerine aldırış etmezdi. Basit, küçük şeyler bile hediye edilse kabul ederdi.⁶⁶

Hediyeleşmede amaç maddî bakımından zenginleşme olmamalı, karşılıklı gönül muhabbeti kurmak esas olmalıdır. Rüşvetin isim değiştirmesi şekline dönen bir hediyeleşme, ahlâkî erozyonun eğitim kurumlarına da ulaşması anlamına geleceği için, eğitim süreci ile elde edilmek istenen amaçları kökten baltalayacaktır.

7- Öğrenilenlerin başkalarına aktarılması teşvik edilmelidir.

*Enes (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Allah, sözümlü işitip kavrayan, sonra da onu başkasına ulaştıran kişinin yüzünü aydınlık kılsın. Nice ilim taşıyıcıları vardır ki, âlim değildir. Nice ilim taşıyıcıları ilmi kendilerinden daha âlim olana taşırlar.”⁶⁷

*Muaz b.Enes’in babası (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Kim bir ilim öğretirse ona bu ilimle amel edenlerin sevabı vardır. Bu, amel edenlerin sevabını eksiltmez.”⁶⁸

Öğrenilen bir bilginin akılda kalmasının en etkili yollarından birisi, o bilgiyi başkasına öğretmektir. Öğretmek en verimli öğrenme metodudur. Öğreten kişi, hem manevî bakımından kazançlı olmakta, hem de sahip olduğu bilgi birikimini geliştirebilmektedir. Ecdadımız bunun farkında olarak, medrese talebelerinin kendilerinden alt seviyedekilere öğreticilik yapmalarını sistemli bir şekilde uygulamışlardır.

⁶⁵ Buhârî, Hibe 10; Tirmizî, Birr, 34.

⁶⁶ Bkz. Tirmizî, Ahkâm, 10.

⁶⁷ İbn Mâce, Mukaddime, 18.

⁶⁸ İbn Mâce, Mukaddime, 20.

8-Başkalarının yaptığı güzel ve faydalı davranışlar, örnek alınmasını teşvik amacıyla zikredilmelidir.

Bir çok ayet-i kerime’de geçmişte güzel örnek olacak davranışlar sergileyen Allah’ın seçkin kulları bizlerin örnek alması için zikredilmiştir.

“*Bu* Kitapta, İsmail’i de *örnek bir şahsiyet olarak* gündeme getir; gerçekten o, verdiği söze son derece bağlı biriydi; ve *tarafımızdan seçilerek* gönderilmiş bir Peygamberdi. Halkına namaz kılmayı, zekât vermeyi emrederdi ve Rabbi’nin katında hoşnutluk makâmına ermiş bir kuldu. *Bu* Kitapta, İdris’i de gündeme getir; çünkü o da özü sözü doğru bir kul ve bir Peygamberdi.”⁶⁹

*Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Sizden önce insanlara borç veren bir tüccar vardı. Borçlularını zorluk içinde olanı görünce hizmetçilerine “O’nun borcundan vazgeçin. Umamız ki Allah da bizim günahlarımızdan vazgeçer.” derdi. Allah da onun günahlarından vazgeçti.”⁷⁰

İslâm kültür ve medeniyetinde şüüyû vukuundan beterdir anlayışı ile günah ve kabahatlerin -söylenmesini gerektiren bir durum olmadıkça- zikredilip ortaya dökülmesinin hoş karşılanmaması; buna karşılık riya ve kibir duygusuna yol açmayacak şekilde ibadetlerin ve hayır hasenat faaliyetlerinin zikredilip iyiliklerin toplumun gündeminde tutulması esas ilkelereindir.⁷¹

9- Dersi anlamayı engelleyen bir durum varsa öncelikle o engel kaldırılıp, tüm duyu organları ile öğrencinin anlatılanlara yönelmesi sağlanmalıdır.

*Enes (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.): “Namaz vakti girer ve akşam yemeği de hazır olursa **önce akşam yemeğini yiyein.**” buyurdu.

⁶⁹ Meryem Suresi, 19/54-56.

⁷⁰ Buhârî, Büyü’, 16.

⁷¹ Özdemir, *Hayra Ulaştıran İlkeler*, s. 20.

⁷¹*Peygamber Efendimiz hutbe okurken, kendisini güneşin altında dikilerek dinleyen sahabeye, gölgeye geçmesini söylemiştir.⁷²

İnsanın bilgiyi kavrayabilmesi için, bedeninin ihtiyaçlarından doğan uyarıcılarla zihninin meşgul olmaması gerekir. Çünkü içten veya dıştan gelen uyarıcılar, öğrencinin öğrenmeye odaklanmasını engeller. Bu durum da başarısızlığa götüren bir etken olur. Bu sebeple öğrencinin öğrenmeye hazır olduğu zaman dilimlerinin seçilmesine özen gösterilmelidir.

10- Muhatapların dikkatini ve ilgisini yoğunlaştırmak için çok yaygın kullanımı olmayan bir kelimeye cümle arasında yer verilebilir.

* Ebû Hüreyre anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Mal dolup taşmadıkça, fitneler ortaya çıkmadıkça ve **herc** artmadıkça kıyamet kopmayacaktır.” “Herc nedir? Ey Allah’ın Resûlü!” dediler. Cevap olarak “Öldürmedir, öldürmedir, öldürmedir.” diye üç kez tekrar etti.⁷³

Burada amaç ilginin yoğunlaşmasını sağlamak olmalıdır ve nâdiren böyle bir uygulama yapılmalıdır. Konuşmanın bir çok yerinde insanların anlamadığı kelime ve ıstılahların kullanılması fayda değil, zarar getirir. Gereksiz ağıdalı tabirler bilginin aktarılmasına engel olacağı için verimi azaltacaktır. İlim sanat için değil, ilim halk için olmalıdır.

⁷² Müslim, Mesâcid, 17.

⁷³ Bkz. Ebû Davud, Edep, 15.

⁷⁴ İbn Mâce, Fiten 25.

İKİNCİ BÖLÜM

İDEAL ÖĞRETMEN

**ÖĞRETMENDE OLMASI GEREKEN KİŞİLİK
DEĞERLERİ VE DAVRANIŞ MODELLERİ**

**ÖĞRENCİLERE YAPILMASI GEREKEN UYARI VE
HATIRLATMALAR**

**ÖĞRETİMDE KALİTEYİ ARTIRMAK İÇİN
YAPILMASI GEREKENLER**

A- ÖĞRETMEDE OLMASI GEREKEN KİŞİLİK DEĞERLERİ VE DAVRANIŞ MODELLERİ

Hız. Peygamber (s.a.)'i kendisine rehber edinen ideal bir öğretmen, bildiklerini toplumla paylaşan, sabırlı, affedici, saygılı, istişareye önem veren, kendisine rahatlıkla ulaşılabilen, cesaretli, adaletli, nezaketli, öğrencilerini art niyetlilere karşı koruyan, insanları hep iyiye yönlendirmeye gayret eden, kendisinin aşırı övölmesine fırsat vermeyen, istemeden bile olsa zarar vermiş ise bunu telafi etmeye çalışan ve toplumdaki saygıdeğer konumunu bilip, buna uygun davranan kişidir.

Kur'an-ı Kerimdeki ayetlerden ve Peygamber Efendimizin uygulamalarından tespit ettiğimiz bu ilke ve değerleri şu şekilde açıklayabiliriz:

1-Eğitimciler toplumların temel taşlarıdır.

Eksiklikleri felaketle eşdeğerdir.

*Peygamber Efendimiz (s.a.), karşılaştığı bir çok kötü muamelede beddua etmemesine rağmen; bir toplumu eğitmeleri için gönderdiği öğreticilerin yolda şehit edilmesi (Bi'ri Maûne olayı) üzerine, bu katliamı yapanlara beddua etmiştir.⁷⁵

Öğretmen, kendisinin toplumun esas unsuru olduğunu bilmeli ve buna uygun hareket etmelidir. Temeli sağlam binaların kolay yıkılamaması gibi; öğretmenleri, bilgi birikimi ve ahlâkî meziyetleri bakımından sağlam olan toplumlar da kolay kolay yıkılamaz.

2- İlim sahibi olanlar, bilgilerini insanlarla paylaşmalıdırlar. Bilgiyi gizleme yoluna gitmemelidirler.

Kur'an'ın İsrailoğullarına hitaben “Hakkı bâtila karıştırmayın ve bile bile hakkı gizlemeyin.”⁷⁶ emri bilginin gizlenmemesi ilkesini açıkça ifade etmektedir.

⁷⁵ Bkz. Buhârî, Megâzî, 26.

⁷⁶ Bakara Suresi, 2/42.

*Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Kime (öğretilmesi gerekli olan konuda) bir bilgi sorulur da, o kişi bu bilgiyi gizleyip söylemezse Allah (c.c.) onu kıyamet gününde ateşten bir gem ile gemler.”⁷⁷

*İbn Mes’ud (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Allah, bizden bir şey işitip onu işittiği şekilde başkasına ulaştıran kişinin yüzünü güzelleştirsin. Zira, kendisine ulaştırılan öyle kimseler vardır ki işitenden daha iyi kavrar.”⁷⁸

Bilginin başlıca üç sebeple gizlendiğini söyleyebiliriz. Birincisi; çırağına her şeyi öğretip de çok kritik birkaç hususu, pazar payımı elimden alır düşüncesiyle öğretmeyen ustanın durumudur. İkincisi; maddî gelir veya makam elde etme arzusunda olup, doğru bilgiyi gizleyip konjunktüre uygun beyanlarda bulunanlardır. Üçüncüsü ise; bildiğini olduğu gibi açıklarsam bana zarar verenler olabilir korkusu ile bilgisini gizleyenlerdir. Bahsedilen tüm bu nedenlerin erdemlilikten yoksun olmanın bir sonucu olduğu ortadadır.

3-Öğretmen öğrencilerinin ilgisizliği karşısında motivasyonunu bozmamalı; tek bir kişinin bile hedefe ulaştırılmasının önemli olduğunu bilmelidir.

“...Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur.”⁷⁹

*Sehl İbnu Sa’d (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Vallahi! Senin yönlendirmenle tek bir kişiye hidayet verilmesi, senin için en kıymetli develerden⁸⁰ daha hayırlıdır.”⁸¹

⁷⁷ Ebû Dâvud, İlim 9.

⁷⁸ Tirmizî, İlim, 7.

⁷⁹ Mâide Suresi, 5/32.

⁸⁰ Hz. Peygamber’in(s.a.), işin ehemmiyetini beyan etmek için teşbih yoluyla deve sahibi olmaktan bahsetmesinin nedeni, muhataplarının en kıymetli varlıklarının develer olması sebebiyledir. Böylelikle anlatılmak istenilen daha kolay ve kalıcı olarak beyan edilmiş olmaktadır.

⁸¹ Buhârî, el-Cihad ve’s-siyer, 141; Ebû Dâvud, İlim 10.

Başarı için sabır sebat şarttır. “Ben, elimden geleni olması gereken şekilde yapmalıyım. Bir kişiye bile ulaşabilirsem bu benim için kazanç olacaktır.” diyebilen öğretmen, ideal bir öğretmendir.

4- Öğrencilerin yanlış hareketlerine ve kusurlarına karşı affedici olmak esas olmalıdır.

“Ehl-i Kitaptan çoğu hakikat kendilerine apaçık belî olduktan sonra, sırf içlerindeki kıskançlıktan ötürü, sizi imanınızdan vazgeçirip küfre döndürmek istediler. Yine de siz, Allah onlar hakkında emrini getirinceye kadar **affedip bağışlayın**. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.”⁸²

*Enes (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) ile beraber yürüdüm. Üzerinde kenarı sert, Necranî bir hırka vardı. O’na bir bedevî⁸³ arkadan yetişip hırkasından sert bir şekilde çekti. Boynunun derisine baktığımda, çekmenin şiddetinden hırkanın kenarının iz bıraktığını gördüm. Bedevî: Ey Muhammed! Yanında bulunan Allah’ın malından bana da verilmesini emret dedi. Resûlullah (s.a.) ona döndü ve güldü. Sonra ona (bir miktar mal) ikram edilmesini emretti.⁸⁴

*Hizmetini yapmakta olan kişiye ne kadar affedici olması gerektiğini soran sahabeye, Resûlullah (s.a.) “Her gün yetmiş kere affet.” cevabını vermiştir.⁸⁵

Müsamaha ve af, art niyetsiz olan ve zararın boyutunu idrak edememekten dolayı yapılan hata ve kusurlarda esastır. Öğrencinin yanlış hareketlerinin temelinde kötü niyet varsa üstelik eğitim sisteme zarar verecek boyutta ise veya çalışkan öğrencilerin öğrenme hakkını kısıtlayıcı nitelikte ise cezaî müeyyide kaçınılmaz olacaktır. Çünkü çoğunluğun menfaatini sağlayıp, zarara uğramasına engel ola-

⁸² Bakara Suresi, 2/109.

⁸³ Bedevî: Çöl ve vahalarda develeriyle birlikte konar göçer olarak yaşayan Araplara verilen ad. Bkz. Fayda, “Bedevî”, *DİA*, V, 311.

⁸⁴ Buhârî, Libas 17.

⁸⁵ Bkz. Tirmizî 31.

bilmek için gerekirse birkaç kişiye ceza verilmesi hukukun temel ilkelerindendir.⁸⁶

5-Öğretmen, kendisinden önceki meslektaşlarından bahsederken saygı ifadesi kullanmalıdır.

*İbn Ömer (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Kerim İbn Kerim İbn Kerim İbn Kerim⁸⁷: Yusuf İbn Yakup İbn İshak İbn İbrahim Halîlullah’dır.”⁸⁸

Başarılı öğretmen, kendisinden öncekileri suçlayıp, bir manada enkaz edebiyatı yapan, bununla da kendi eksikliklerini kapatmaya çalışan kişi değil; meslektaşlarının değerini bilip onların emeklerine saygı duyan, mevcut bilgilerine yenileri ekleyip öğrenciyi bir adım daha ileri taşıyabilen kişidir.

6-İdeal Öğretmen, öğrencilerine sataşılmasına hiçbir zaman müsaade etmemelidir.

*Câbir (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Ashabıma sövmeyin. Nefsim elinde olan Zât-ı Zülcelâle yemin olsun ki, sizden biriniz Uhud dağı kadar altın infak etse, onlardan birinin infak ettiği bir müdd’e hatta yarım müdd’e denk olmaz.”⁸⁹

Değer veren, değer görür. Öğretmenin kendisini koruduğunu ve kolladığını gören öğrenci, öğretmene olan davranışlarında saygıyı eksik etmez. Karşılıklı sevgi ve saygının hakim olduğu eğitim hayatı, başarılı neticelere ulaştıracaktır.

Kendisine veya çevresindekilere yönelik olarak karşılaştığı olumsuz bir davranışa veya haksız muameleye gereken tepkiyi göstermeyip

⁸⁶ Bkz. Mecelle: “Zarar-ı âmmı defî’ için zarar-ı hass ihtiyar olunur.” (Madde 26); “Defî me-fâsid, celb-i menfaatten evlâdır.” (Madde 30).

⁸⁷ “Kerim olmak” yani değerli olmak neseple tevîl edilmiştir. Hz. İbrahim’e dayanan Hz. Yusuf’un nesebinde hep peygamberler yer almaktadır. Bkz. İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, Ankara 1995, XII, 342.

⁸⁸ Buhârî, Menâkıp 12.

⁸⁹ Müslim, Fedâilu’s-sahâbe, 54.

vurdumduymaz kişilik sergileyenlerin toplumları etkilemesi ve yön vermesi mümkün değildir.

7- Öğretmen, öğrencisinin bilgisinin artması için dua etmelidir.

*İbn Abbas (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) beni sinesine bastırdı ve: “Allahım! O’na Kitab’ı öğret.” Bir diğer rivayette “O’na hikmeti öğret.” diye dua etmiştir.⁹⁰

Dua, mü’minin hayatının her alanında bulunması gereken bir ibadettir. Dua, güç ve kuvvetin ancak Allah’ın lütfetmesi ile elde edilebileceğinin ikrarıdır. Enânîyet (benlik) ve kibir duygusuna geçit vermemektir.

Allah’ın izni ve muradı olmaksızın hiçbir kimsenin bilgi sahibi olması veya bildiklerini başkasına öğretebilmesi mümkün değildir. Öğrencisinin bilgisinin artması için dua eden ideal bir öğretmen, eğitim sürecinde kendisinin sadece aracı olduğunu, hakikî manada insana bilgiyi bahşedenin Cenab-ı Hak (c.c.) olduğunu beyan etmiş olmaktadır.

8-Öğrenci, hocasına kolaylıkla ulaşabilmelidir.

*Cerir (r.a.) anlatıyor: “Müslüman olduğum günden beri Resûlullah (s.a.) beni yanına girmekten engellemedi. Beni gördüğünde yüzüme karşı tebessüm ederdi...”⁹¹

*Hz. Peygamber (s.a.), bir sahabenin kendisi ile konuşurken heyecanlandığını görünce ona karşı tevâzu ile davranıp, onu sakinleştirmiştir.⁹²

Bir kısım öğretmenler, öğrenciyi muhatap alınacak değerde görmeyip kendisine fazla yaklaştırmamaktadır. Bunun İslâm’ın yasakladığı büyükleme duygusuna dayalı olduğu açıktır. Bazı öğretmenler ise -kendilerince daha öncelikli işlerden dolayı- yeterli zaman bulamadığı

⁹⁰ Buhârî, Fedâilu’s-sahâbe, 24.

⁹¹ Buhârî, Cihad ve’s-siyer, 159.

⁹² Bkz. İbn Mâce, Etime, 30.

için öğrencilere fazla zaman ayırmamaktadırlar. Bu, insan eğitmeyi ve yetiştirmeyi ikinci, üçüncü iş olarak kabul etmekten kaynaklanmaktadır. Öğretmenin birinci işi öğrencisi olmalıdır ki ideal manada bir eğitim yapılabilirsin.

9- Öğretmen, öğrencilerinden gelen temel ilkelere

aykırı öneri ve tavsiyeleri kabul etmeyip, onları doğruya yönlendirmelidir.

*Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Resûlullah’a “Ey Allah’ın Resûlü! Müşriklere beddua et, onları lanetle.” denilmişti. Bu isteğe cevap olarak: “Ben rahmet peygamberi olarak gönderildim. Lanetleyici olarak gönderilmedim.” buyurdu.⁹³

*Hz.Peygamber (s.a.) münâfıkları öldürmek için izin isteyen sahabeye, bunun doğuracağı sakıncaları beyan edip öldürme izni vermemiştir.⁹⁴

Öğrencinin bilgi eksikliği veya kontrol altına alamadığı heyecanı bazen acele karar vermesine ve bu kararında yanılmasına neden olabilir. Öğretmen, bilgisiyle ve engin tecrübesiyle bu yanlış zamanında görebilmeli ve öğrencilerini yapılan yanlışlığı konusunda bilgilendirerek, onları doğru olana yönlendirmelidir.

10- Öğrencilerden gelen müspet öneriler dikkate

alınıp uygulanmalıdır.

*Enes (r.a.) anlatıyor: Nebi (s.a.) Rum hükümdarına (İslâm’a davet için) mektup göndermek isteyince, sahabe onlar (hükümdarlar) mühürlü olmayan mektupları okumaz dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) üzerine “*Muhammed Resûlullah*” ibaresi nakşedilen gümüşten bir yüzük edindi.⁹⁵

⁹³ Müslim, Birr ve’s-sıla, 24.

⁹⁴ Buhârî, Tefsir, 382, 4624.

⁹⁵ Buhârî, İlim, 7; Müslim, Libas, 13.

Fikirlerine değer verildiğini gören öğrenci, yeni fikirler üretmeye cesaretli, çevresinde olanlara duyarlı ve davranışlarıyla olgun bir kişi olur. Düşüncelerine itibar ettiğini gören öğrencinin, hocasına olan ilgi ve sevgisi de artacaktır.

11- Öğretmen, kendisinin aşırı övülmesine müsaade etmemelidir.

*İbn Abbas (r.a.) anlatıyor: Hz. Ömer’i şöyle derken işittim: Resûlullah’ı dinledim diyordu ki: “Hakkımda Hristiyanların Meryem oğlu İsa’ya yaptıkları gibi **aşırı övgüde bulunmayın**. Şüphesiz ben bir kulum. Benim için “Allah’ın kulu ve elçisi” deyiniz.”⁹⁶

Öğretmenler yaptıkları işle övgüye layık insanlardır. Ancak bu övgü olması gereken sınırı aşmamalıdır. Öğrenci, hocasının her söylediğinin mutlak doğru olduğunu, hiçbir zaman hata yapmayacağını düşünüyorsa övgüde sınır aşılmış demektir. Öğretmen, bu durumun yaşanmaması için gerekli uyarıları yapmakla sorumludur. İnsan nefsinde var olan beğenilmekten ve övülmekten hoşnut olma duygusunun esiri olmamalıdır.

Bağlılıkta aşırıya gitmek, övgüde sınırı aşmayı, bu da bağnazlığı doğurmaktadır. Bu noktadan sonra öğrenci, öğrendiklerini sorgulamaktan, sebep-sonuç ilişkisini tespit etmekten ve beyan edilen hükmün delilini aramaktan vazgeçerek ilmî gelişimini durdurmaktadır. Dolayısıyla taklidî ilim düzeyinden, tahkikî ilim seviyesine geçiş yapılamamaktadır.

12- Öğretmen, istemeden bile olsa öğrencisine zarar vermişse bunu telafi etme yoluna gitmelidir.

*Useyd b. Hudayr anlatıyor: Ensardan mizahçı bir adam vardı. Bir gün insanlarla konuşup onları güldürürken Resûlullah(s.a.) elindeki çubuğu adamın böğrüne dürttü. Bunun üzerine adam “**Müsaade**

⁹⁶ Buhârî, Enbiya 49.

edin kısas yapayım.” dedi. Resûlullah (s.a.) “Haydi kısas yap.” buyurdu. Adam: “Üzerinizde gömlek var. Ama benim üstümde yoktu.” dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselam gömleğini kaldırdı. Adam, Resûlullah’ı kucaklayıp böğrünü öpmeye başladı ve “Benim gerçek arzum bu idi Ey Allah’ın Resûlü!” dedi.⁹⁷

Herkesin hakkına saygı duymak gerekir. Sahip olunan makam ve mevki, daha alt mertebede olanlara zulüm ve haksızlık yapma yetkisi vermez. Herkes karşısındakilerin temel hak ve hürriyetlerine saygı göstermekle yükümlüdür. Bilerek veya bilmeyerek herhangi bir hak sahibine verilen zararın telafi edilmesi için maddi manevi sorumluluğu kabul etmek küçülme değil, başlı başına erdemli bir harekettir.

İstemedен zarar verdiğinde bile, öğrencisinin hakkını almasına izin verecek ahlâkî meziyete sahip bir eğitimcinin, bilerek ve kasıtlı zarar vermesi söz konusu olmayacaktır.

13- Okulda çıkabilecek korku ve panik durumunda öğretmen cesaretle olaya müdahale etmelidir.

*Enes (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) insanların en iyisi, en cömerti ve en cesaretlisi idi. Bir gece Medine halkı (duydukları bir ses-ten dolayı) korku yaşamıştı. Halk korkuya sebep olan sesin geldiği yöne yöneldi. **Resûlullah (s.a.) herkesten önce gitmiş, olayı araştırmıştı.** Geri dönüyorken halkı yarı yolda karşıladı. Ebû Talha’nın çıplak atının üzerinde idi. Boynunda kılıcı asılı idi. “Korkulacak bir şey yok, korkulacak bir şey yok.” diyordu...⁹⁸

Okulda kavga, arbeye, doğal afet gibi korku ve endişeye sebep bir olayın vukuunda pasif kalan, kendi derdine düşen ve olaya elinden gelen müdahaleyi yapmayan öğretmenlerin, olaylar durulup tekrar hayat normal seyrine döndüğünde artık o bölgede etkili bir öğretmenlik ya-

⁹⁷ Ebû Dâvud, Edep, 161.

⁹⁸ Müslim, Fedâil, 11.

pabilmesi mümkün değildir. Bencillik, sorumsuzluk, korkaklık, umur-samazlık öğretmende bulunmaması gereken niteliklerdir.

14- Öğretmen, hediye ve bağışta öğrencileri arasında adaletli davranmalıdır.

*Hz. Peygamber (s.a.), oğullarından sadece birisine bağışta bulunan sahabeye, bu davranışının yanlış olacağından dolayı bağışından dönmesi gerektiğini söylemiştir.⁹⁹

Öğretmenin öğrencilerine karşı ayrımcılık yapıyor izlenimi vermesi hem öğrenciler arasında kıskançlığa sebep olacak, hem de dışlandığını hissedenden öğrencinin derse ilgisini yok edecektir. Hakkaniyet duygusunun zedelenmesine fırsat vermemek için ödüller genel kabul görecektir belirli kriterlere göre dağıtılmalıdır.

15- Öğretmen, insanların kendisi hakkında sûizan beslemelerine fırsat vermemelidir.

*Ali b. Huseyn (r.a.) anlatıyor: Safiyye (r.a.) dedi ki: “Resûlullah (s.a.) itikafta iken bir gece ziyaret amacıyla yanına uğradım. Biraz konuştuk. Sonra geri dönmek için kalktım. Peşimden O da kalktı. Mescidin kapısına gelmişti ki, ensardan iki adam oradan geçiyordu. Resûlullah’ı görünce hızlandılar. Hz.Peygamber (s.a.) buyurdu ki: “Yavaş olun! O, (eşim) Huvey’in kızı Safiyye’dir buyurdu. Onlar “Süb-hânallah (böyle açıklama yapmaya ne gerek var)” dediler. Resûlullah (s.a.) “Şüphesiz şeytan, ademoğluna damardaki kan gibi nüfuz eder. O’nun, kalplerinize bir kötülük atmasından korktum. (Bu sebeple açıklamada bulundum.)” buyurdu.¹⁰⁰

Öğretmen ile öğrenci arasında güven problemi yaşanmamalıdır. Öğrencinin yanlış anlamasına sebep olacak bir durum varsa gerekli açıklamalar yapılarak işin doğrusu beyan edilmeli, şüpheler ortadan kaldırılmalıdır.

⁹⁹ Buhârî, Hibe 11; Mâlik, Muvatta’, Akdiye, 33.

¹⁰⁰ Buhârî, Bedûl-halk, 11; Ebû Dâvud, Savm, 80.

16- İdarecilerin ve öğretmenlerin sorumlulukları altındakilere karşı hileli iş ve eylemlere başvurmaları büyük bir vebaldir.

*Ma'kıl (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Allah bir kimseyi başkası üzerinde yönetici yapmış ve o kişi de himayesi altındakilere hile yapmış olursa, Allah ona cenneti haram eder.”¹⁰¹

17- Öğrencilere karşı tatlılıkla ve nezaketle davranmak gerekir.

“(Ey Peygamber!) O vakit Allah’tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın. Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz etradından dağılıp giderlerdi.”¹⁰²

*Cerîr (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Bir kimse rıfk¹⁰³ ile davranmaktan mahrum ise hayrın tamamından mahrum demektir.”¹⁰⁴

*Resûlullah (s.a.), Ebû Mes’ud’u kölesini kamçıyla döverken görünce, O’nu ikaz etmiştir.¹⁰⁵

18- Öğretmen, gördüğü yanlışlıkları düzeltmekle sorumludur.

*Ashab-ı Kiram, Resûlullah’ın (s.a.) yanında yemek yerken önce Efendimizin (s.a.) yemeğe başlamasını bekler ve besmele ile yemeğe başlanırdı. Bir defasında bir bedevî sanki arkasından kovalayan varmış gibi hemen elini yemeğe sokmuş; bu durumu gören Resûlullah(s.a.), onun **elinden tutarak** yemesine engel olmuş ve yemeğe başlarken besmele çekmenin gerektiğini haber vermiştir.¹⁰⁶

¹⁰¹ Müslim, İmâret, 5.

¹⁰² Âl-i İmrân, 3/159.

¹⁰³ Rıfk: Yumuşakbaşlılık, mülayimlik, nâziklik, tatlılık. Bkz. Doğan, *Temel Büyük Türkçe Sözlük*, s. 662.

¹⁰⁴ Müslim, Birr, 23.

¹⁰⁵ Bkz. Müslim, Eyman, 8; Tirmizî, Birr, 30.

¹⁰⁶ Bkz. Müslim, Eşîbe, 13.

*Bir gün Resûlullah'ın (s.a.) yanında uğursuzluktan bahsedilmişti. **Aleyhisselam buna müdahale ederek**, uğursuzluk inancının Müslümanı yolundan alıkoymaması gerektiğini bildirmiştir.¹⁰⁷

*İbn Mes'ud (r.a.) anlatıyor: O, namaz kılarken sol elini sağ elinin üzerine koymuştu. Resûlullah (s.a.) bunu görünce **(bizzat kendisi tutarak) onun sağ elini sol eli üzerine koydu**.¹⁰⁸

*İbn Abbas (r.a.) anlatıyor: Bir kişinin kıyafetini rüzgar savurmuştu. O, rüzgara lanet etti. Resûlullah (s.a.) “Rüzgara lanet etme. Çünkü o, kendisine verilen emirle hareket etmektedir. Kim bir şeye haksızlıkla lanet ederse, lanet kendisine döner.” buyurdu.¹⁰⁹

Öğretmen yanında yanlış bir hareketin veya uygun olmayan bir konuşmanın yapıldığını görünce kayıtsız kalmayıp o hatayı düzeltmelidir. Yapılan yanlışla müdahale bazen el ile olur, bazen de dil ile olur.¹¹⁰ Şartlara en uygun şekilde davranıp doğrunun öğretilmesine çalışmak gerekir.

19- Öğretmen kendisinin de hata yapabileceğini beyan etmekten çekinmemelidir.

*Ümmü Selem anlatıyor: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: “Sizler bana davalarınızı getiriyorsunuz. Ben bir beşerim. Bazınız diğerine göre delilini daha zekice sunabilir. Ben sizden dinlediklerime göre davanızda hüküm veriyorum. Kime kardeşinin hakkından bir şey vermişsem onu almasın. Şüphesiz ona ateşten bir parça vermiş olurum. Kıyamet gününde onu (yanında) getirir.”¹¹¹

¹⁰⁷ Bkz. Ebû Dâvud, Tıbb, 24.

¹⁰⁸ Ebû Dâvud, Salât, 122.

¹⁰⁹ Ebû Dâvud, Edep, 53.

¹¹⁰ Bkz. İbn Mâce, Fiten, 20, 4013.

¹¹¹ İbn Mâce, Ahkâm, 5.

B- ÖĞRENCİLERE YAPILMASI GEREKEN UYARI VE HATIRLATMALAR

Öğretmenler bilgi ve tecrübeleri ile öğrencilerini doğruya ve hayra yönlendirmekle sorumludur. Yapılması gereken uyarılara örnek olarak şu hususları sayabiliriz:

1-Öğrencilerin üstesinden gelemeyecek kadar ağır çalışma programı uygulamasına müsaade edilmemelidir.

*Aişe (r.a.) anlatıyor: Yanımda bir kadın varken Resûlullah(s.a.) içeri girdi. “Bu kimdir?” buyurdu. “Geceleri hiç uyumayıp namaz kılan falanca kadındır.” dedim. Resûlullah (s.a.): “Sus! Yeter! **Gücünüzün yeteceği amelleri yapmanız gerekir** (fazlasını değil). Vallahi! Siz usanmadıkça, Allah da usanmaz. Allah’a en hoş gelen dinî amel, kişinin devamlı olarak yaptığı ameldir.” buyurdu.¹¹²

*Enes (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) mescide girdi. İki direk arasında uzatılmış bir ip gördü. “Bu nedir?” diye sordu. “Zeynep’in ipidir. Namaz kılarken halsiz kalınca bu ipe tutunuyor.” dediler. “Hayır! (Bu yanlışır.) İpi çözün. **Gücünüz, şevkiniz olduğu sürece namaz kılın**, halsiz kalınca kılmayı bırakın.” buyurdu.¹¹³

Fazla motivasyon yüklemesi yapmanın olumsuz etkilerinden birisi, insanları güç ve takatlerinin üzerinde sorumluluk almaya itmesidir. Eğitimi bir maratona benzetebiliriz. Maraton yarışçısı bütün gücüyle koşmaya başlarsa bir yerde kalıp hedefe ulaşamaması kuvvetle muhtemeldir. Planlı programlı bir şekilde yarış sürdürülenler ise başarıya ulaşacaktır. Önemli olan az da olsa devamlı çalışma içinde olmaktır.

2- Öğretmen, öğrencisinin saçının ve başının darmadağınlığına müdahale edip, düzgün bir hal almasını istemelidir.

*Atâ b. Yesar (r.a.) anlatıyor: Resûlullah’ın (s.a.) yanına saç, sa-

¹¹² Müslim, Salâtu’l-müsafirîn, 31.

¹¹³ Buhârî, Teheccüd, 18.

kalı karmakarışık bir adam geldi. Hz.Peygamber (s.a.) eliyle ona “Çık” diye işaret etti. Sanki saçını, sakalını düzeltmesini kastediyordu. Adam bunu yapıp sonra tekrar döndü. Sonra Resûlullah(s.a.) şöyle buyurdu: “Şu düzgün hal, sizden birinizin -sanki şeytan gibi- başının dağınık bir durumda gelmesinden daha iyi değil mi?”¹¹⁴

Yapılan bir faaliyetin istikrarlı, düzenli ve başarılı olması isteniliyorsa hem faaliyet alanını, hem de o işin içinde görev alanları kapsayan, düzen ve tertibi sağlamaya yönelik kuralların olması zorunludur.

3- İyi arkadaş seçimi konusunda öğrenciler uyarılmalıdır.

*Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Kişi dostunun dini üzeredir. Öyleyse sizler, kimlerle dostluk yaptığınıza bakın (dikkat edin).”¹¹⁵

*Hz. Peygamber (s.a.) iyi arkadaşı misk taşıyana, kötü arkadaş körük çeken kişiye benzeterek salih insanlardan olumlu, kötülük yapanlardan olumsuz etkilenmenin olacağı konusunda ümmeti uyarmıştır.¹¹⁶

Öğretmenin arkadaş seçimi konusunda bir uyarı yapabilmesi için öğrencilerini gözlemlemesi, kimin kim ile arkadaş olduğunu bilebilmesi gerekir. Sadece dersini anlatıp, öğrencinin hal ve gidişatını takip etmeyen öğretmenler, ideal öğretmenin vasıflarına sahip olmaktan uzaktırlar.

4- Öğrencilere tedbirli olmaları öğretilmelidir.

*Cabir (r.a.) anlatıyor: “Resûlullah (s.a.) kınından çekilmiş halde kılıcın başkasına verilmesini yasakladı.”¹¹⁷

Kazaların başlıca sebebi tedbirsizliktir. Öğretmen iyi bir göz-

¹¹⁴ Mâlik, Muvatta', Şa'r, 2.

¹¹⁵ Ebû Dâvud, Edep, 19; Tirmizî, Zühd, 45.

¹¹⁶ Bkz. Müslim, Birr, 45.

¹¹⁷ Ebû Dâvud, Cihad, 73; Tirmizî, Fiten, 5.

lemci olarak yaşadığı bölgede kazaların daha çok nelerden çıktığını tespit etmeli, öğrencilerini bu hususta uyarmalıdır.

5- Öğretmen, öğrencileri arasında anlaşmazlıkların ortaya çıkmaması için gerekli uyarıları yapmalıdır.

*İbn Ömer (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Üç kişi olduğunuzda, iki kişi kendi aralarında fısıldaşmasın. Çünkü böyle yapmak diğer üçüncü kişiyi üzer.”¹¹⁸

İdeal bir eğitim ortamı oluşması için öğretmen, öğrenci ve idarecilerin hem kendi aralarında, hem de birbirlerine karşı uyum içinde olmaları gerekir. Sınıfta öğrenciler arasında her ne sebepten olursa olsun kavga, anlaşmazlık veya dargınlık ortaya çıkmışsa eğitimin verimi ister istemez düşecektir. İdeal öğretmen, böyle bir ortam oluşmaması için önceden tedbir almalı, gerekli uyarıları yapmalıdır.

C- ÖĞRETİMDE KALİTEYE ULAŞMAK İÇİN YAPILMASI GEREKENLER

Bir kurumda kalite isteniliyorsa orada görev yapan her bir kişi öncelikle üzerine düşen vazifeyi hakkıyla yerine getirmelidir. Asr-ı saadetdeki eğitim ortamını göz önüne alarak -bizim tespit edebildiklerimiz kadarıyla- eğitim kurumlarında kaliteye ulaşabilmek için öğretmen ve öğrencilere düşen başlıca sorumluluklar şunlardır:

1-Öğrencilerin usandırılmamasına dikkat edilmelidir. Gerekirse istek ve motivasyon sağlanıncaya kadar beklenilmelidir.

*İkrime (r.a.) anlatıyor: İbn Abbas (r.a.) dedi ki: “İnsanlara haftada bir, bunu uygun bulmazsan iki ama en fazla da üç kez irşat edici konuşma yap. Sakın insanları şu Kur'an'dan bıktırma. Halk kendi meselelerini konuşurken, senin onlara gelip konuşmalarını keserek bir şeyler anlatıp, onları bıktırdığını görmeyeyim. Onlar aralarında konu-

¹¹⁸ Buhârî, İsti'zan, 47; Müslim, Selam, 15.

şurken sen sus. Ne zaman ki senden konuşmanı istiyorlarsa –ki bu durumda öğrenme arzusu içinde olacaklardır- o zaman konuşursun.”¹¹⁹

Okul idaresinin haftalık ders programlarını pedagojik ilkeler çerçevesinde hazırlaması, ders işlerken ilgiyi artıracak öğretim metotlarına başvurulması, teneffüs için zil çaldıktan sonra ders işlenmemesi, derse motivasyon sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması, öğrencilerin bıkkınlığa düşmemesi için yapılması gereken davranışlara örnektir.

2- Öğretmenin -övünme ve kibir duygusuna kapılmaksızın- sahip olduğu meziyetleri söylemesi, yerinde bir davranıştır.

*Ubey İbnu Ka’b (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Kıyamet gününde ben peygamberlerin imamı, hatîbi ve (onlar arasında) şefaathetmeye yetkili olacağım. Övünmeksizin (bunu beyan ediyorum).”¹²⁰

Kendisinden bahseden insan asla ölçüyü kaçırıp kendini beğenme pozisyonuna düşmemelidir. Allah, insanlara sezgi gücü vermiştir. Sözün söyleniş biçiminden bile, kişinin niyeti hakkında ipuçları elde etmek mümkündür. Öğretmen ancak halis bir niyet taşıdığı anda böyle bir beyanda bulunmalıdır.

Öğretmenin sahip olduğu güzel nitelikleri söylemesinin faydalı olmasının sebebi, insanların ahlâken ve bilgi birikimi olarak üstün gördükleri kişilere yönelmesidir. Başarılı olduğu anlaşılan öğretmenlere ilgi artacak dolayısıyla da onun ilminden istifade edenlerin sayısı fazla olacaktır.

3-Başarılı öğrenciler, isimleri zikredilerek ve onlar hakkında güzel sıfatlar kullanılarak takdir edilmelidir.

* Hz. Peygamber (s.a.), İslâm’a büyük hizmet eden ve Allah’a(c.c) itaatte kusur etmeyen Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha,

¹¹⁹ Buhârî, Daavât, 19.

¹²⁰ Tirmizî, Menâkıb 1.

Zübeyr, Sa'd b. Mâlik, Abdurrahman b. Avf, Ebû Ubeyde b. el-Cerrah ve Saîd b. Zeyd'in (radıyallahu anhüm) **isimlerini bir topluluk içinde iken sayarak cennetle müjdelemiştir.**¹²¹

*Ali b. Ebî Talip (r.a.) anlatıyor: “Ammar (r.a.), Resûlullah'ın (s.a.) yanına girmek için izin istedi. O'na müsaade edin buyurdular. Ammar girince “**Tayyib ve mutayyeb**¹²² merhaba” diyerek selamladılar.”¹²³

*Ebû Musa (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Keşke dün akşam senin (Kur'an-ı Kerim) kıraatini dinlerken beni bir görseydin. Sana Âli Dâvud'un mizmarlarından bir mizmar¹²⁴ verilmiş.”¹²⁵

Başarılı öğrencilere verilebilecek ödüllerden birisi de onlara isimleri ile hitap etmek ve hoşlarına gidecek güzel sıfatlarla onları nitelemektir. Öğretmeninden bu ödülü alan öğrenci, sevildiğini ve kendisine değer verildiğini hissedecek ve sonuçta gayretini daha da artıracaktır.

4-Öğretmen, anlattığı hususların uygulanıp uygulanmadığını kontrol etmelidir.

*Hz. Peygamber (s.a.) bir gün: **Bugün kim oruç tutuyor? Kim bir cenazeye katıldı? Kim fakirin karnını doyurdu? Kim bir hastayı ziyaret etti?** diye sormuş, Hz. Ebû Bekr (r.a.) bunları yaptığını beyan edince, bu davranışları yapanların cennetle ödüllendirileceğini haber vermiştir.¹²⁶

Bilginin öğrenilmesi kadar hayatta uygulanması da önemlidir. “*Ben bilgiyi sunarım isteyen uygular, isteyen uygulamaz.*” yaklaşımı ideal bir öğretmene yakışmaz.

¹²¹ Bkz. Ebû Dâvud, Sünnet 9.

¹²² Tayyib ve Mutayyeb kelimeleri, alçaklık ve aşağılık davranışlarından uzak olup, faziletlere sahip olmayı ifade eder.

¹²³ Tirmizî, Menâkıb, 35.

¹²⁴ Hadiste geçen mizmardan maksat güzel sestir. Bkz. Canan, a.g.e., XIII, 6.

¹²⁵ Müslim, Salâtu'l-musafirîn, 34.

¹²⁶ Bkz. Müslim, Zekat, 28.

Öğrenci davranışlarını takip altına alabilmek için zaman zaman sorular sorulmalıdır. Mesela namaz konusu işlendikten sonra “Bugün sabah namazını kaçta kıldınız?” veya “Burada kible hangi tarafta?” gibi bir soru, öğrendiğini uygulayan ile uygulamayanı ortaya çıkaracaktır. Okul dışında birlikte yapılacak sosyal ve kültürel bir çalışma da öğren-cinin aldığı eğitimin davranışlarına etkilerini gösterecektir.

Öğretmenin öğrenilen konuların uygulanıp uygulanmadığını takip edeceğini bilen öğrenciler, öğrendiklerine uygun hareket etme ba-kımından daha dikkatli olacaklardır.

5- Vurgulanmak istenen hususlar özellikle zikredilerek akılda kalıcı olması sağlanmalıdır.

*Görevli olarak Yemen’e gitmek için yola çıkan Muaz b. Cebel(r.a.), yoldan geri çağrılarak insanların mallarını haksız yere al-maması gerektiği, Hz. Peygamber tarafından özellikle vurgulanmıştır.¹²⁷

Dersi laboratuarda işleyecek olan bir kimya öğretmeni, kimyasal maddelere temastan doğabilecek zararlara özellikle vurgu yapmak isti-yorsa, sınıfta genel uyarı ve hatırlatmaları yaptıktan sonra laboratuara giderken yolda öğrencileri durdurup özellikle bu konuda ikazda bulu-nabilir. Böylelikle, bu uyarıya karşı öğrencilerin daha dikkatli olmaları-nı sağlayacaktır.

6- Kabiliyetli olan öğrenciler, cesaretlendirilip önemli görevlerle sorumlu kılınmalıdır.

* Hz. Ali (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) beni Yemen’e kadı ola-rak gönderdi. “Ey Allah’ın Resûlü! Beni gönderiyorsun ama benim yaşım genç ve insanlar arasında nasıl hüküm vereceğimi bilmiyorum.” dedim. Göğsüme eliyle vurarak “Allah’ım! Kalbine hidayet ver, dilini de sabit kıl.” buyurdu. Hz. Ali der ki: “Bundan sonra iki kişi arasında hüküm verdiğimde hiç tereddüde düşmedim.”¹²⁸

¹²⁷ Tirmizî, Ahkâm 8.

¹²⁸ İbn Mâce, Ahkâm, 1.

Öğretmenler, öğrencilerinin yeteneklerini ve verilen görevleri neticelendirebilme liyâkatlerini tespit eder sonra da bu doğrultuda öğrencilerin sorumluluk almasını sağlar ise, eğitim sürecinde verimli sonuçlar elde edilmesi mümkün olacaktır.

7- Öğrenci sınıfın düzen ve tertibi için güzel bir iş yapmışsa yapılan eylem takdir edilmelidir.

*Ebû'l-Velid (r.a.) anlatıyor: İbn Ömer'e mescitteki çakılları sordum. Dedi ki: “Bir gece yağmura tutulmuştuk. Yerler ıslandı. Kişi giysisinin içinde çakıl taşı taşıdı ve onu altına yaydı. Resûlullah (s.a.) namazı tamamlayınca “Bu yaptığınız ne güzel!” buyurdu.¹²⁹

Öğrencinin kendiliğinden, okulun fizikî ihtiyaçlarını gidermek için çaba göstermesi, onun okulunu benimsediğini ve oraya aidiyet hissettiğini gösterir. Sahiplenilen kurumlar, daha iyiye, daha güzele adım atabilir. Bu bilincin yerleşmesi için öğrenciler, okulun güzelleşmesi için yaptıkları faaliyet sebebiyle ödüllendirilmelidirler.

8- Hatalı davrananlar, toplum içinde onurlarının zedelenmemesi için ismi söylenmeden ikaz edilmelidir.

*Aişe (r.a.) anlatıyor: Resûlullah'a (s.a.) bir kişiden olumsuz bir şey ulaştığında “Falanca kişiye ne oluyor da böyle söylüyor?” demezdi. Fakat “İnsanlara ne oluyor da şöyle şöyle söylüyorlar?” derdi.¹³⁰

İnsanlar hatalarının söylenmesinden hoşlanmaz, hatta söyleyene karşı tepki gösterirler. Bununla birlikte yalnızca sessiz kalınması da doğru değildir. Hatanın düzeltilmesi için mutlaka ikaz gereklidir. İşte tepkiye ve zıtlaşmaya meydan vermeden hatayı düzeltmenin en uygun yolu isim zikretmeden genele hitap tarzında uyarılarda bulunmaktır.

¹²⁹ Ebû Dâvud, Salât, 211.

¹³⁰ Ebû Dâvud, Edep, 6.

9- Bir göreve talip olan ancak bu sorumluluğu üstlenmesinde engeller bulunanları, alternatif bir göreve yönlendirmek gerekir.

*Aîşe (r.a.) anlatıyor: “Ey Allah’ın Resûlü! Cihadı amellerin en faziletlisi görüyoruz. Biz de cihad etmeyelim mi?” dedim. Aleyhissalâtu vesselam buyurdu ki: “Hayır, (Siz kadınlar için) en faziletli cihad, hacc-ı mebrurdur.”¹³¹

Bir faaliyete katılmaya istekli öğrenciler, mevcut engeller ve olumsuzluklar söylenilip bu taleplerinden vazgeçirilebilir. Ancak bu durumda hizmet üretme noktasındaki potansiyel enerji kullanılamamış olur. Bu sebeple yapılabilecek en makul ve faydalı hareket tarzı, istekli öğrenciyi başarılı olabileceği başka bir alana yönlendirmektir.

10- Dersin işlenişi sırasında hızlı konuşmamalı, mutedil bir yavaşlıkla konular anlatılarak herkesin anlaması sağlanmalıdır.

*Aîşe (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) konuşurken öyle (ağır konuşurdu ki) birisi kelimeleri saymak istese sayabilirdi.¹³²

Hız. Peygamber fesahat ve belâgatta öyle bir seviyede idi ki, sözün neren başlatılıp nerede bitirileceğini en mükemmel bir şekilde bilirdi. Sözleri son derece berrak ve güzeldi. Büyük bir ifade gücüne sahipti ve konuştuğu zaman yorulmazdı. Kısaca hitabette gerekli olan özellikler Hz. Peygamber’de kemâle ermiştir.¹³³

11- Çocukların çocukça davranışları karşısında müsamaha ve anlayışla davranmak gerekir.

*Ebû Katâde (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) kızı Zeynep’in kızı olan torunu Ümâme’yi (omzunda) taşıdığı halde namaz kıldırıldı. Secdeye varırken kenara bıraktı, kalktığı zaman tekrar omzuna aldı.”¹³⁴

¹³¹ Buhârî, Hacc, 4.

¹³² Buhârî, Menâkıb, 20.

¹³³ Bayraktar, *Hız. Peygamber’in Şemâilî*, s. 127.

¹³⁴ Buhârî, Setretü’l-musallî, 16; Ebû Dâvud, Salât, 171.

Öğretmenler, insan hayatının her dönemine (çocukluk, ergenlik, yetişkinlik, yaşlılık) ilişkin fizikî ve psikolojik yapı bakımından yeterli bilgiye sahip olmak zorundadır. Bu konuda yeterli olan eğitimciler, karşılarındaki insanların davranışlarının sebeplerini daha iyi tahlil edebilecek ve onların istek, beklenti ve taleplerine cevap verebileceklerdir.

12- İdeal Öğretmen, insanlardan gelebilecek sıkıntılara karşı dayanıklı olmalıdır.

*Yahya b. Vessab bir sahabeden naklediyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “İnsanların içine karışıp onlardan gelen sıkıntılara katlanan Müslüman, insanların içine karışmayan, sıkıntılarına katlanmayandan daha hayırlıdır.”¹³⁵

Öğretmen sorunlardan kaçmak için okuldan veya sınıftan kendisini soyutlamamalı; bilakis insanlardan gelecek sıkıntılara karşı sabır ve metanet göstermelidir. Çünkü bu yolda karşılaşılan sıkıntılar ecir ve sevap kazanmaya vesiledir.

13- Sorulara cevap verirken konuyla dolaylı olarak irtibatı olan meseleler de izah edilebilir.

*Hz. Peygamber (s.a.), deniz suyu ile abdest alabilir miyim? sorusunu cevaplarken, deniz suyunun abdestte kullanılabileceğini açıkladıktan sonra, ek bir bilgi olarak da denizdeki meytenin¹³⁶ helal olduğunu açıklamıştır.¹³⁷

Soru soran öğrenci, ilme merakı ve ilgisi olan öğrencidir. Soruya, o anda sorulmayan başka bir bilgiyi de ekleyerek cevap verme, öğrencinin bilgi dağarcığını zenginleştirmesi bakımından daha faydalı olacaktır.

¹³⁵ Tirmizî, Kıyamet, 55.

¹³⁶ Boğazlanmadan ölmüş kara hayvanlarının yenilmesi haramdır. Deniz ürünlerinde ise bu şart yoktur.

¹³⁷ Bkz. Tirmizî, Tahârât, 52.

14- Öğretmen, öğrencileri ile sportif faaliyetler yapmalıdır.

*Aişe (r.a.) anlatıyor: “Resûlullah (s.a.) benimle koşu yarışı yaptı ve ben kazandım.”¹³⁸

*Hz. Peygamber (s.a.) atıcılık öğrenilmesini teşvik etmiş,¹³⁹ at ve deve yarışı gibi eğlencelere bizzat katılarak biniciliğin iyi bir şekilde öğrenilmesine insanları yönlendirmiştir.¹⁴⁰

Öğretmen ile öğrenci arasındaki iletişimin geliştirilmesinin etkili araçlarından birisi de birlikte sosyal-kültürel ve sportif faaliyetler yapmaktır. Bu sayede öğrencinin davranışlarındaki olumlu ve olumsuz yönler daha iyi görülebilir. Böylelikle öğrenciye yönelik yapılacak davranış eğitimi programı, eksik görülen yönlerde yoğunlaştırılabilir.

15- Örnek alınmasını sağlamak amacıyla yapılan hayırlar ve iyilikler zikredilebilir.

*Ebû Musa anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Ben günde yetmiş kere Allah’a tevbe ve istiğfarda bulunuyorum.”¹⁴¹

Öğretmen yaptığı güzel faaliyetleri ancak örnek alınmasını umduğu ve kendisinin de riyadan¹⁴² emin olduğu durumda söylemelidir. Böyle bir durum yoksa ihlas ve samimiyetin zedelenmemesi için söylememesi daha uygun olur.

16-Görevlendirmelerde liyâkate dikkat edilmelidir.

“Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi emreder...”¹⁴³

¹³⁸ İbn Mâce, Nikah, 50.

¹³⁹ Bkz. Ebû Dâvud, Cihad, 67; Tirmizî, Cihad, 22.

¹⁴⁰ Bkz. Ebû Dâvud, Cihad, 67; Buhârî, Rikak, 38; Nesâî, Hayl, 14.

¹⁴¹ İbn Mâce, Edep, 57.

¹⁴² Riya: İki yüzlülük, gösteriş.

¹⁴³ Nisâ Suresi, 4/58.

*Peygamber Efendimiz (s.a.), hastalığı artınca cemaate namaz kıldırması için -Hz.Aişe'nin ısrarlı itirazına rağmen- Hz. Ebû Bekir'e görev vermiştir.¹⁴⁴

Her işte olduğu gibi eğitimci seçiminde de öncelik en çok liyâkât sahibi olanlara verilmelidir. İşin ehline verilmesi emanete riayetin bir parçasıdır. Öğretmen, görevini yerine getirmeye engel bir durumla karşılaşınca, en çok salahiyyet sahibi olarak gördüğü kişiyi görevlendirmelidir.

¹⁴⁴ Bkz. Buhârî, Cemâat ve'l-imâmet, 18.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDEAL ÖĞRENCİ

**A-İDEAL ÖĞRENCİDE OLMASI GEREKEN
NİTELİK VE DEĞERLER**

**B-ÖĞRENMEDE VERİMİ ARTIRMAK İÇİN
YAPILMASI GEREKENLER**

A-İDEAL ÖĞRENCİDE OLMASI GEREKEN NİTELİK VE DEĞERLER

Bir öğrencinin, ideal bir öğrenci olabilmesi için ahlâk ve davranış olarak üstün meziyetlere sahip olması gerekir. Peygamber Efendimizin (s.a.) eğittiği sahabe nesli, bu niteliklere sahip olma bakımından bizlere güzel örneklik teşkil etmektedir. İdeal öğrencide bulunması gereken değerlere örnek olarak şu hususları sayabiliriz:

1- Öğrenciler ilmî yeterlilik bakımından önde olan arkadaşlarına haset ve kin beslememeli, onları takdir etmesini bilmelidir.

* Bir miras taksimi hususunda Ebû Musa fetva vermiş, aynı konu İbn Mes'ud'a sorulunca, Ebû Musa'nın hükümde yanıldığını beyan ederek kendi görüşünü ortaya koymuştur. Bu durum karşısında Ebû Musa "Bu derin âlim yanınızda olduğu sürece bana sormayın." diyerek İbn Mes'ud'un kadrini ve kıymetini takdir etmiştir.¹⁴⁵

2- Öğrenci sürekli kendini yenileme ve eksikliklerinin neler olduğunu tespit etme gayreti içinde olmalıdır.

* Süfyan b. Abdullah (r.a.) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! Benim hakkımda en çok korktuğunuz şey nedir?" diye sordum. Eliyle dilini tutup "İşte bu" buyurdu.¹⁴⁶

* Ebû Berze (r.a.) anlatıyor: Ey Allah'ın Nebîsi! Bana faydalı olacak bir şey öğret dedim. Şöyle buyurdu: "Müslümanların yolundan sıkıntı veren şeyleri kaldır."¹⁴⁷

Kendini yeterli görmek, ilmî gelişme sağlamanın önündeki en büyük engellerdendir. İdeal öğrenci, eksikliklerinin telafi edilmesi için çalışan, sürekli kendini geliştirme arayışı içinde olan öğrencidir.

¹⁴⁵ Bkz. Buhârî, Ferâiz, 7.

¹⁴⁶ Tirmizî, Zühd, 60.

¹⁴⁷ Müslim, Birr, 36.

3- Faydasız, amaçsız ve yersiz konuşmaktansa susmasını bilmek bir erdemdir.

*Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse ya hayır (faydalı) konuşsun ya da sussun.”¹⁴⁸

Konuşma yeteneği öğrenmeye dayalı bir süreç içinde geliştiği gibi gerekli ortamlarda susmasını bilmek de eğitimle verilmesi gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir düşünürün “Çocuklarınıza susmayı öğretin, konuşmayı onlar zaten çevresinden duyarak öğrenirler.” sözü gereksiz ve yersiz konuşmama eğitiminin çoğunlukla ihmal edildiğine vurgu yapması bakımından dikkat çekicidir.

Konuşmanın içeriğinin faydalı konular olması yeterli değildir. Aynı zamanda konuşulan mekanın da uygun olması gerekir. Sınıfta, dersin veriminin düşmesine neden olan öğrencilerin kendi aralarındaki konuşmaları, dersi dikkatli takip etmek isteyen öğrencilerin ve dersi veren öğretmenin hakkını ihlal etmek demektir.

4- Öğrencilerin kendilerini ilgilendirmeyen, gereksiz işlerden uzak durmaları gerekir.

*Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Kişinin kendisini ilgilendirmeyen gereksiz şeyleri terk etmesi İslâm’ının güzelliğindendir.”¹⁴⁹ Sermaye, yerli yerinde kullanıldığında sahibine fayda sağlar. İnsan ömrü de bir sermayedir. Kendisini alâkadar etmeyen faaliyetlerde zaman öldüren bir öğrenci, sermayesini har vurup harman savuran kişi gibidir. İdeal öğrenci ise, vaktini en iyi şekilde değerlendirmesini bilen öğrencidir.

5- Öğrenciler birbirlerine hakkı ve doğruyu anlatmakla görevlidir.

*Hz. Peygamber(s.a.), Selman ile Ebû’d-Derda’yı kardeş ilan et-

¹⁴⁸ Tirmizî, Kıyamet, 50.

¹⁴⁹ Tirmizî, Zühd, 11; Mâlik, Muvatta’, Güzel Ahlâk, 3.

mişti. Bir gün Selman, Ebû'd-Derda'yı ziyaret etmiş ve onun dünyalık işlerden elini eteğini çektiğini, gücünün üstünde nafile ibadet ettiğini görmüştü. Yaptığının yanlış olduğunun farkına varması için “Senin üzerinde Rabbinin hakkı var, nefsinin hakkı var, ailenin hakkı var. Her hak sahibine hakkını ver.” diye nasihatle bulunmuştur. İki sahabe arasında geçen bu durum hakkında haberdar olan Allah'ın Resûlü(s.a.) Selman'ın kardeşine yaptığı uyarıların yerinde olduğunu bildirmiştir.¹⁵⁰

“*Sen benim özel hayatıma karışamazsın.*” sözü bizim kültürümüze ait bir söz ve yaklaşım değeridir. Kişi diğer kardeşinin hayatına karışır. Ama bunun bir ölçüsü vardır. Kişi kardeşinin cennete girmesini ister, cehenneme gitmesini istemez. Bu yüzden yaptığı yanlış hareketi ıslah için kardeşini usulüne uygun bir şekilde uyarır. Emir bi'l-ma'ruf nehiy ani'l-münker¹⁵¹ dinî, ahlâkî, toplumsal denetim mekanizmasıdır.¹⁵²

6- Öğrenci kendisine yapılan nasihati olgunlukla karşılayıp dikkate almalıdır.

*İbn Meryem el-Ezdî (r.a.) anlatıyor: Muaviye'nin (r.a.) yanına girmiştim. Bana “Ey Ebû Falan! Gelişini neye borçluyuz? (Şükür kavuştuk.)” dedi. Ben de Resûlullah'tan (s.a.) işittiğim “Allah kimi Müslümanların işlerinden bir şeyle sorumlu kılar, o da onların ihtiyaçlarına, isteklerine ve sıkıntılarına perde olursa, kıyamet gününde Allah da onun ihtiyaç, istek ve sıkıntılarına perde olur.” hadisini (size duyurmak istedim) dedim. Râvi dedi ki: Bu hatırlatmadan sonra Muaviye, insanların ihtiyaçları ile ilgilenmek üzere bir kişiyi görevlendirdi.¹⁵³

7-Öğrenciler, hocalarının hayır duasını almaya çalışmalıdır.

*Cabir (r.a.) anlatıyor: Bir kadın “Ey Allah'ın Resûlü! Bana ve

¹⁵⁰ Bkz. Buhârî, Savm 50.

¹⁵¹ Emir bi'l-ma'ruf nehiy ani'l-münker: İyiliği emretmek, kötülüğü yasaklamak.

¹⁵² Özdemir, *Hayra Ulaştıran İlkeler*, s. 5.

¹⁵³ Ebû Dâvud, Harac, 13.

kocama dua ediver.” demişti. Resûlullah (s.a.) “Allah, sana da kocana da mağfireti ile muamele etsin.” diye dua etti.¹⁵⁴

8- İlim talibinin büyükleme ve gösterişten uzak olması, halis bir niyetle ilim yoluna çıkması gerekir.

*Ka’b b. Mâlik (r.a.) anlatıyor: Resûlullah(s.a.)’in şöyle buyurduğunu işittim: “Kim, âlim geçinmek, sefihlerle münazara yapmak ve insanların ilgisini çekmek gayesiyle ilim talep ederse, Allah onu cehenneme atar.”¹⁵⁵

9- Öğrenciler hocalarının kıymetini bilip takdir etmeli ve onları hayırla yâd etmelidir.

*Muaviye b. Hakem es-Sülemî (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) ile beraber namaz kılarken cemaatten bir kişi hapşırdı. “Yerhamükelah” dedim. İnsanlar bana ters ters baktı. Bunun üzerine (Namazda iken) “Vay başıma gelenler! Niye bana öyle bakıyorsunuz ki?” dedim. Bu sefer ellerini dizlerine vurarak beni susturmaya çalıştılar. Resûlullah (s.a.) –Anam babam O’na feda olsun- namazı bitirdi. **Ben ne ondan önce ne de sonra daha iyi öğreten bir öğretici görmedim.** Vallahi! O, beni ne azarladı, ne dövdü ne de kötü söz söyledi. Sadece:“Şüphesiz namazda dünya kelimelerinden bir şey konuşmak uygun olmaz. Uygun olan tesbih, tekbir ve Kur’an kırâatıdır.” buyurdu.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Ebû Dâvud, Vitir, 28.

¹⁵⁵ Tirmizî, İlim, 6.

¹⁵⁶ Müslim, Mesâcid, 8; Nesâî, Sehv, 20.

B-ÖĞRENMEDE VERİMİ ARTIRMAK İÇİN YAPILMASI GEREKENLER

Eğitimde verimi artırmak için, bu sürecin aslî unsuru olan öğreniciye düşen başlıca görev ve sorumluluklar şunlardır:

1- İlim yolcusu olan kişi, bilmediği hususlar utanmayı gerektiren mevzular olsa bile çekinmeden bilenlere sormalıdır.

*Hz. Aişe radiyallahu anhâ anlatıyor: “Ümmü Habibe bintü Cahş (r.a.) tam yedi yıl istihâze kanı gördü. Resûlullah’a bu durumunu sordu. Aleyhissalâtu ve’s-selam, O’na yıkanmasını emretti ve “Bu damardan gelen kandır.” buyurdu. Ümmü Habîbe her namaz için yıkanırdı.”¹⁵⁷

2- Öğrenciler, bilmedikleri hususları öğretmesi için bilgi sahibi olanları aramalı; onlara ulaşmak için elinden gelen gayreti göstermelidir.

*Enes(r.a.) anlatıyor: Yemen Halkı Resûlullah’a gelerek: “Bizimle birlikte İslâm’ı ve sünneti öğretecek birisini gönder.” dediler. Resûlullah (s.a.) Ebû Ubeyde’nin elini tutarak dedi ki: “İşte bu, bu ümmetin emindir.”¹⁵⁸

*Asr-ı saadette kadınlar, ilim ve irşattan yeterince istifade edemediklerini beyan ederek Resûlullah’dan müstakil bir gününü, dini öğretmesi için kendilerine ayırmasını talep etmişler, Allah’ın Resûlü (s.a.) bu teklifi kabul etmiştir.¹⁵⁹

3- Öğrenci ders dinlerken anlamadığı konuları sormalı, kapalı olan hususların açıklanmasını talep etmelidir.

*Ebû Katâde (r.a.) anlatıyor: Bir cenaze geçirilmişti. Resûlullah(s.a.) “O istirahatı kavuştu, ondan da istirahatı kavuşuldu.” buyurdu.

¹⁵⁷ Buhârî, Hayz, 26; Müslim, Hayz, 14.

¹⁵⁸ Müslim, Fedâilu’s-sahâbe, 7.

¹⁵⁹ Bkz. Buhârî, İlim 35.

Bunun üzerine orada bulunanlar **“Ey Allah’ın Resûlü! İstirahata kavuşan, istirahatata kavuşulan kimdir?” diye sordular.** Aleyhissalâtu ve’s-salam buyurdu ki: “Mü’min kul ölünce dünyanın yorgunluk ve hastalıklarından kurtulur. Fâcir (günahkâr) kimse ölünce, kullar, memleket, ağaçlar ve hayvanlar ondan kurtulur.”¹⁶⁰

4- Öğrenci, hocasından anlatılan konunun temel ilkesini ve ana fikrini sorup öğrenmelidir.

* Süfyan b. Abdullah es-Sakafî (r.a.) anlatıyor: “Ey Allah’ın Resûlü! İslâm hakkında bana öyle bir bilgi ver ki, sizden sonra başka hiç kimseye sormaya ihtiyaç kalmasın.” dedim. Şöyle buyurdu: “Allah’a inandım de, sonra da dosdoğru ol.”¹⁶¹

Öğrenciler anlatılan dersin ana fikrini tespit etme gayreti içinde olmalıdır. Bu hususta gerekirse hocasına müracaat etmekten çekinmemelidir. Çünkü konunun ana fikrini kavramak, bilginin zihinde kolaylıkla tutulmasını, yeri geldiğinde kullanılmasını ve eğitim ile hedeflenen asıl gayeye ulaşılmasını sağlayacaktır.

5- Öğrenciler, hocalarının davranış ve uygulamaları hakkında kendilerinden daha bilgili kişilere başvurarak o hususu öğrenmeye çalışmalıdır.

* Ashab-ı Kiram, Hz. Peygamber’in sürekli yakınında bulunanlara, Resûlullah’ın gece namazını nasıl kıldığını, kıraat¹⁶²ının uzunluğunu, gusül abdesti alması gerektiğinde uyumadan önce abdest alıp almadığını sorarak o konulardaki bilgilerini artırmaya çaba sarf etmişlerdir.¹⁶²

Davranışları örnek alınmaya lâyık öğretmen, ancak ideal öğretmen vasıflarını taşıyanlardır. Bu nitelikte bir öğretmene sahip olan öğrenciler, hocalarının davranışlarını ve sahip olduğu ilmi hayatına nasıl yansıttığını öğrenme gayreti içinde olmalıdır.

¹⁶⁰ Buhârî, Rikak 42; Müslim, Cenâiz 21.

¹⁶¹ Müslim, İman, 15.

¹⁶² Bkz. Tirmizî, Fedâilu’l-Kur’an, 23; Nesâî, Ezan, 41; Ebû Dâvud, Tetavvu’, 27.

6- Öğrenci, hayırlı iş ve eylemlere yöneltmesi için hocasından talepte bulunmalıdır.

*Ebû Ümâme anlatıyor: “Ey Allah’ın Resûlü! Bana öyle bir amel (davranış) emret ki Allah (c.c.) beni onunla ödüllendirsin” dedim. “Oruca sıkı sarıl. Çünkü onun bir dengi yoktur.” buyurdu.¹⁶³

Öğrenciler hep daha iyiye yönelik bir arayış içinde ve sürekli kendini geliştirme kararlılığında olmalıdır. Eğitimde durağanlık ve öğrenilenleri yeterli görmek ilmî gelişimin önünde ciddi bir engeldir.

7- Faydalı ilim talebinde bulunmak gerekir.

Kur’an-ı Kerim’de insanları ilme yönlendiren ve teşvik eden bir çok ayet-i kerime vardır.

“Gerçek hükümdar olan Allah, yücedir. Sana O’nun vahyi tamamlanmazdan önce Kur’an’ı (okumakta) acele etme ve **Rabbim, benim ilmimi artır** de.”¹⁶⁴

*Cabir anlatıyor: Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: “Allah’tan **faydalı ilim isteyin**, faydasız ilimden Allah’a sığının.”¹⁶⁵

*Ümmü Seleme (r.a.) anlatıyor: Peygamber (s.a.) sabah namazının farzını kılıp selam verdiği zaman şu duayı okurdu: Allahım! Ben senden faydalı ilim, güzel rızık ve kabul edilen amel dilerim.”¹⁶⁶

Faydalı ilim, insanın kendisine veya çevresine yararlı sonuçlar doğuran, dünyada ve ahirette kazançlı çıkmasına yardım edecek olan bilgidir.

Bilgi, başlı başına bir değerdir. Bilginin faydasız olması, kişinin o bilgiyi elde etme amacının yanlış olmasından kaynaklanmaktadır. Büyüklenme, gösteriş yapma, insanlara maddî veya manevî zarar verme amacıyla öğrenilenler; öğrenildiği halde yaşama aktarılmayan

¹⁶³ Nesâî, Sıyam, 43.

¹⁶⁴ Tâhâ Suresi, 20/114.

¹⁶⁵ İbn Mâce, Dua, 3.

¹⁶⁶ İbn Mâce, İkâmetü’s-salât, 32, 925.

bilgiler ve kişinin mesleği itibariyle hiç kullanmayacağı bu sebeple zaman israfından başka bir netice vermeyen bilgiler faydasız ilim kapsamındadır.

8- Öğrenci kendisine verilen ödevleri yerine getirmelidir.

*Zeyd b. Sabit (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.) bana emretti. Ben de Süryanice olan Yahudî yazısını öğrendim. Şöyle buyurdu: “Vallahi! Ben yazı işinde Yahudîye güvenmiyorum.” Zeyd dedi ki: “Vallahi! Ben bir ayın yarısı geçmeden (bu yazıyı) öğrendim ve ustalık kazandım. Resûlullah’ın onlara olan mektuplarını yazıyor, onların yazdıklarını da O’na okuyordum.”¹⁶⁷

Eğitimde verimin artması isteniliyorsa herkesin sorumluluklarını yerine getirmesi gerekir. Öğrencinin öncelikli sorumluluğu hocasının verdiği ödevleri aksatmadan, titizlikle yapmasıdır.

¹⁶ Tirmizî, İsti’zan, 22.

SONUÇ

Hız. Peygamber (s.a.), davranışlarıyla bizlere örnek olmak üzere gönderilmiştir. O'nu, kendisine rehber edinenler, dalgaların ve fırtınaların eksik olmadığı bu dünya denizinde rotasını kaybetmeden hedeflenen limana sağ salım ulaşabileceklerdir.

Peygamber Efendimiz (s.a.) toplumsal bir çok görev ve fonksiyonu üstlenmiş olmakla beraber, O'nun en önemli vasfı, insanların eğitimcisi olmasıdır diyebiliriz. O, yaşadığı dönemdeki tüm olumsuzluklara rağmen, insanlığın gıpta ettiği yepyeni bir neslin inşasını başarmıştır.

İlme önem vermek, insanî değerleri korumak, samimi bir niyete sahip olmak, insanın kapasitesini en verimli şekilde kullanmak, uygulamalarda adaleti gözetmek, motivasyonun sağlanması için tedbirler almak, konuya uygun anlatım tekniklerine başvurmak Asr-ı saadetdeki eğitimin temel unsurları olarak dikkat çekmektedir.

Ayet-i Kerimelerin ve Hadis-i Şeriflerin ışığında tespit edebildiğimiz kadarıyla ideal bir öğretmen; sabırlı, çevresine saygılı, cesaretli, bilgisini paylaşmaktan çekinmeyen, iyi niyetli, istişareye önem veren, tedbirli, tevâzu sahibi, hakkaniyetle davranan, dürüst, nazik, toplumsal görevler açısından duyarlı, planlı-programlı, insanî ilişkileri güçlü, kendisine kolaylıkla ulaşılabilen, hakkı tavsiyeden çekinmeyen ve verimli bir eğitim için elinden gelen tüm tedbirleri alan kişidir.

İdeal bir öğrenci ise; sürekli ilim peşinde koşan, sorumluluklarını yerine getiren, dersi dikkatli dinleyen, zamanını ve imkanlarını iyi değerlendiren, kendini yenileme gayreti içinde olan, nasihat edeni olgunlukla karşılayacak erdemde, akranlarına haset beslemeyen, iyi niyetli, vefakâr, soru sormaktan çekinmeyen, öğrendiklerini başkasına öğretmeyi vazife bilen kişidir.

Temennimiz eğitim camiamızın ideal öğretmen ve ideal öğrencileri vasıflarını taşıyanlardan teşekkül etmesidir. Yeniden örnek alınacak bir nesil oluşturmak ancak bu sayede mümkün olabilecektir.

BİBLİYOGRAFYA

- Bayraktar, M. Faruk, *İslâm Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münâsebetleri*, İstanbul 1994.
- Bayraktar, İbrahim, *Hz. Peygamber'in Şemâili*, Seha Neşriyat, İstanbul 1990.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil (v.256), *Sahîhu'l-Buhârî*, I-VI, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 1987.
- Canan, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.
- Dârimî, Abdullâh b. Abdurrahman Ebû Muhammed, *Sünen*, I-II, Dâru'l-Kitabî'l-Arabî, Beyrut 1407 (h).
- Doğan, Mehmet, *Temel Büyük Türkçe Sözlük*, Bahar Yayınları, İstanbul 1994.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (v. 275), *Sünen*, I-IV, Dâru'l-Kitabî'l-Arabî, Beyrut.
- Fayda, Mustafa, "Bedevî", *DİA*, V, 311- 317, İstanbul 1992.
- Heyet, Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1993.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezid el-Kazvinî (v. 273), *Sünen*, I-II, (thk. M. Fuad Abdülbâki), Dâru'l-Fikir, Beyrut.
- İbrahim Mustafa v.dğr, *el-Mu'cemü'l-vasît*, Kahire 1962.
- Kandemir, M. Yaşar, *Örneklerle İslâm Ahlâkı*, Nesil Yayınları, İstanbul 1993.
- Kısa, Mahmut, *Kısa Tefsirli Kur'an-ı Kerim Mealı*, Armağan Kitaplar, Konya 2007.
- Mâlik b. Enes (v. 179), *el-Muvatta'* (trc. Ahmet M. Büyükçınar v.dğr.), I-IV, Beyan Yayınları, İstanbul 1994.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. Haccac (v. 261), *Sahîhu Müslim*, I-VIII, Dâru'l-Cîl, Beyrut.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb (v. 303), *Sünen*, Mektebe-

tü'l-Matbûatu'l-İslamiyye (thk. Abdülfettah Ebû Gudde), I-VIII, Halep 1986.

Özdemir, Ahmet, *Hayra Ulaştıran İlkeler*, Tecdid Yayınları, 2.baskı, İstanbul 2010.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (v. 279), *Sünen*, I-V, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut.

DİZİN

âlim, 7, 8, 31, 67, 71 arkadaş, 13, 19, 52, 53, 67 ayrımcılık, 47 beddua, 36, 43 bencillik (enâniyet), 41, 46 büyüklenme, 42, 71, 76 cesaret, 36, 44, 46, 59, 78 ceza, 7, 39, 40 çizim, 15, 20, 21 dargınlık, 54 drama, 15, 21 dua, 8, 23, 41, 42, 71, 76 eğlence, 25, 27, 28 emir bil maruf, 70 güler yüzlü, 22 hakkaniyet, 12, 13, 47, 78 haset, 8, 67, 79 hata, 7, 9, 10, 39, 44, 50, 60 hediye, 25, 30, 47 hile, 48 hüsnüniyet, 23

ilim, 8, 13, 14, 26, 27, 31, 34, 37, 45, 71, 72, 73, 75, 76, 79 kısas, 45 kolaylık, 7, 11, 12, 18, 42, 74, 78 liyâkat, 59, 64, 65 merhamet, 14, 15 mimikleri kullanmak, 15, 19 mizah, 25, 27, 28, 45 motivasyon, 25, 27, 28, 38, 51, 54, 55, 78 müsamaha, 39, 62 ödev, 76, 77 ödül, 25, 28, 47, 57, 60, 75 övgü, 44 rıfk, 48 sabır, 36, 38, 63, 78 saç-sakalı, 52 saygı, 7, 14, 24, 36, 40, 41, 45, 78 selam, 23, 24, 25, 56, 76 sevgi, 7, 13, 14, 22, 23, 24, 30, 41, 44 soru, 15, 16, 18, 25, 28, 37, 57, 63, 67, 74, 79 sportif faaliyetler, 63, 64 susmasını bilmek, 68 şaka, 10, 27 tekrar, 29, 30, 34, 46, 52, 62 teşbih, 15, 18, 19, 38 yalan, 7, 10, 11, 18, 19, 29, 30 yazarak çalışmak, 16

